

פרק מז אין הבעל מנוקה מעון

עיקר הדין

א. אם אין הבעל מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו^א, שנא' ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה, ודרשו ע"ז^ב שדוקא בזמן שהאיש מנוקה מעון אזי המים בודקין את אשתו. ואם עבר^ג והשקה אותה הרי"ז מוסיף פשע על חטאתו שגורם למחיקת השם המפורש לבטלה, ומוציא לעז על המים המרים^ד. ויש מן הראשונים^ה שכתבו שהיו מאיימין על הבעל בענין זה שאם אינו מנוקה מעון לא ישקנה.

בירור הדבר

ב. מאחר ועונותיו מעכבין את בדיקת המים צריכין לברר קודם ההשקאה שאכן מנוקה הוא מעון וראוי להשקותה^ו.

ה. משמעות דברי ר"ת בס' הישר (חלק החשובות סי' כ' אות א'). דהנה במתני' (ו:) אמרו ושבאו לה עדים שהיא טמאה, שאסורה בתרומה. ובגמ' הקשו שאם כשיש לה עדים במדנה^ז המים בודקין אותה, א"כ כיון ששתתה ולא מתה תיגלי מילתא דעדי שקר נינהו, והקשו לר"ת (תורא"ש וחוס' שאנץ ו.) דדילמא מה שלא מתה בשתיית המים הוא משום שבא עליה הבעל ואינו מנוקה מעון, ומאין לנו ההכרח שעדי שקר הם. ור"ת בס' הישר השיב בזה"ל: ועוד שדחויך אינו דיחוי דאטו בשופטני עסקינן שאינן מנוקין ומשקיין ו'הלא מאיימין', ולא מבעיא לרבנן דמוסרין שני ת"ח מיד לאחר עדי סתירה, דמה לי בדרך ומה לי בהאי שעתא, אלא אפילו לר' יהודה דאמר בעלה נאמן לפי שהן מאיימין אותו שאם בא עליה לא ישקנה. ומבואר בדבריו לפו"ר שברירא ליה שהיו מאיימין עליו שאם אינו מנוקה מעון שלא ישקנה. ונכתוס' שאנץ, ותורא"ש רק הביאו התירין שמאחר ואין המים בודקין אותו לאו בשופטני עסקינן שישקנה בכה"ג, ובתורא"ש (יבמות נח.) אף הוסיף ש'מודיעין אותו', ולא הביאו התוספת המבוארת בס' הישר ש'מאיימין עליו'. וע"ע בהערה הבאה.

א. היינו שאינן בודקין כלל ואף אינה מתנוונת, ואי"ז כבזכות תולה שיש לו כח לבדוקה אלא שתולה לה הזכות ולכן לכה"פ מתנוונת, כמבואר במל"מ (פ"ב ה"ח ד"ה ומה שמגדיל). גם בתוס' שאנץ (ו:) מבואר שאינה מתנוונת, אלא שלדבריו שם היינו דוקא כשאין הבעל עצמו מנוקה מעון, אך בעון בניו ובנותיו אכן מתנוונת, ומדברי התורא"ש מבואר שחולק בזה ואפילו בעון בניו ובנותיו אינה מתנוונת, כפי שיבואר לפנינו במקומו (סעי' כ"א).

ב. במכילתין (כח. וכדף מז:), ובקידושין (כז:), וביבמות (נח.), ובשבועות (ה.). ואמנם רש"י (יבמות נח: ד"ה לישנא אחרינא) כתב דתנא דברייטא שם חולק על דין זה דאינו מנוקה מעון, ולפי"ז דין זה שנוי במחלוקת ואינו מוסכם, אולם התוס' (שם ד"ה ר"פ) כתבו שמדפריך בכל דוכתא ומי בדקי לה מיא והתניא ונקה האיש וגו' ולא משני דאתיא כמ"ד שאי"צ שיהא מנוקה מעון משמע שאין חולק בדבר.

ג. עפ"י דברי הרמב"ם (פ"ג הי"ט).

ו. בהכרח עלינו לברר זאת קודם ההשקאה, אלא שיל"ע כיצד יתברר דבר זה ומי נאמן ע"ז. ובהערה הנ"ל הבאנו מדברי תורא"ש שמודיעין אותו, ולדברי ר"ת בס' הישר יתכן שאף מאיימין עליו קודם ההשקאה. וכע"ז כתב בחי' חמד"ש עמ"ס קידושין (מהר"ת), יב: תוד"ה משום.

ד. וכמבואר ברמב"ם (שם) שהרי היא יודעת שזינתה ואעפ"כ שתתה ולא אירע לה דבר, ותלך ותספר דבר זה לחברותיה והיא לא יודעת שאין העיכוב אלא מחמת מעשי הבעל.

אימתי נחשב אינו מנוקה מעון

ג. נחלקו הראשונים¹ אימתי נחשב שאינו מנוקה מעון, דעת הרמב"ם² שכל שבא ביאה³ אסורה מימיו אחר שהגדיל⁴, ואפילו ביאה האסורה מדברי סופרים⁵, שוב אין המים בודקין את אשתו. אך דעת רש"י⁶ ועוד ראשונים⁷ שדוקא אם בא עליה

מדברי סופרים אין המים בודקין את אשתו, שנא' ונקח האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה, בזמן שהאיש מנוקה מעון האשה נושאה את עונה. [ובוה"ק (ח"ג קכד). ביאר הפסוק איש איש כי תשטה וגו', שבא להורות על איש שהוא 'איש', היינו שהוא גיבור, וזאת משום שקיים בעצמו 'שתה' מים מבורך ונזילים מתוך בארץ' (משלי ה, טו), משמע שמנוקה מעון היינו שלא נזקק אלא לאשתו, וכהרמב"ם].

ט. מדברי הרמב"ם מבואר שהוא רק בביאה ממש, שאע"פ שלדעת הרמב"ם (פכ"א מאיסור"ב ה"א, ובסמ"צ ל"ת שני"ג) גם קירבה לעריות אסורה באיסור גמור מדאורייתא ואף לוקה ע"ז, והוא כעין חצי שיעור כמבואר ברמב"ן (ל"ת שני"ג שם), מ"מ עדיין נחשב מנוקה מעון. ויתכן לבאר, שהרי מצינו שע"י שאר עבירות עדיין נחשב מנוקה מעון ורק עון דעריות מעכב, א"כ י"ל שדוקא ע"י ביאה אסורה מאבד הזכות וסגולת המים לברר ביאה אסורה דידה, משא"כ על קירבה שאינה נאסרת ע"י"ז כמבואר בגמ' (כו:). דאינה נאסרת בדרך איברים אפילו אחר קו"ס, א"כ כמו"כ אינו מונע ממנו מלהשקותה.

י. מלשון הרמב"ם שהוסיף תיבות אלו 'אחר שהגדיל' נראה ברור שביאת קטן אינה נחשבת עון לענין זה, וע"י בסמוך (סעיף י"ט והערה מ"ט).

יא. לפנינו (סעי' ה' ו' ובהערות שם) בהרחבה.

יב. רש"י במכילתין (ו. ד"ה ושבעלה, ז. ד"ה דידעי לאתרוי ביה, ובדף כח. ד"ה בזמן) וכע"ז בקידושין (כו: ד"ה ונקח) וביבמות (נח. ד"ה מנוקה) ובשבועות (ה. ד"ה אין) מפרש שלא בא עליה אחר קו"ס, אך יעוי' מש"כ רש"י בשלהי מכילתין (מז: ד"ה מנוקה) שכתב מנוקה מעון ניאוף באשה האסורה לו בין מזו שנסתרה ובין מאחרת, ומדבריו הללו נראה שמפרש כהרמב"ם. ובאמת שבכללות הסוגי' שם משמע כהרמב"ם שאמרו דאפילו עון דפנויה מעכב, וכבר עמד בזה המאירי (מז). שיש מביאין מסוגיא זו ראייה לשיטת הרמב"ם, ודחה שהוא משום פריצות כללית שמחמתה יש לחוש שגם בא עליה אחר קו"ס. והקרא (כח). והנצי"ב (מרומי שדה כג:) כתבו ליישב הסתירה בדברי רש"י שבדרך זנות וניאוף אף רש"י מודה שמעכב שתיית

שהיו מזהירין אותו. ובמל"מ (פ"ב ה"ח ד"ה וראיתי) כתב: וי"ל דמסתמא קודם ההשקאה היו אומרים לו ב"ד הוי יודע שאם באת ביאה אסורה מימין או שלא מחית בבניך ובבנותיך אין המים בודקין, ונמצא שאתה גורם לשם המפורש שימחה על המים לבטלה ומוציא לעז על מי סוטה. עוד כתב המל"מ (שם ד"ה ומ"מ) שמה שמוכחשין העדים מבדיקת המים ואין תולין שמא אינו מנוקה מעון, היינו משום שהוא אומדנא גדולה שאם לא היה מנוקה מעון לא היה משקה אותה, [אלא שהעיר דדילמא שכח שחטא]. ובחמד"ש (קידושין פ:) הביא שהמל"מ [הנ"ל] כתב שהיו מודיעין אותו קודם השקאה שאם אינו מנוקה מעון וכו'. עכ"פ בכל הנ"ל מבואר שהבעל נאמן על היותו מנוקה מעון.

ולכא' מדברי רש"י (ז. ד"ה דידעי, ובקידושין פא.) מבואר שהצורך ב' העדים הוא כדי שאם בא עליה בדרך לא יוכל להשקותה, משמע שהוצרכו לברר הדבר בעדים ואינו נאמן ע"י איום משום שאינו נאמן על עצמו. ושנא נחלקו בזה רש"י והרמב"ם לשיטתן, שלרש"י שרק אם בא עליה משנסתרה שהוא איסור ידוע ובזמן מסויים תיתכן שמירה ע"ז, א"כ יש לברר בעדים ולא לסמוך עליו, אך להרמב"ם שבלא"ה כל ביאה אסורה מימיו מעכבת הרי בלא"ה מוכרח הוא שנשאלהו, שהרי אם תלתה התורה מניעת השתיה בכך אע"פ שאין אדם שיוכל להעיד עליו שמעולם לא בא ביאה אסורה, בהכרח שהאמינותו תורה ע"ז.

ואיפכא, לומר שאינו מנוקה מעון ולפסול ההשקאה, הוא ודאי נאמן על עצמו לכה"פ מתורת שאחד"א, וממילא לא ישקוה שהרי גם אם לא יבדקוה המים אסורה לו, לדבריו לא נבדקה מחמת שאינו מנוקה מעון. ובחי' ר' מאיר שמחה (כג.) נראה כמסתפק שמא אף היא תהא נאמנת ע"ז, וצ"ע מסברא מהיכי תיתי תהא נאמנת. [ואין לחוש שלעולם תאמר כן ד"ל שאינה מעיזה פניה בפני בעלה].

ז. הרמב"ן עה"ת (במדבר ה, כ) הביא את ב' השיטות.

ח. כתב הרמב"ם (פ"ב ה"ח) כל איש שבא ביאה אסור מימיו אחר שהגדיל אין המים המאריים בודקין את אשתו, ואפילו בא על ארוסתו בבית חמיו שאסורה

הבעל עצמו אחר שנסתרה^י. ויש מי שפירש^{טו} שגם לדעת הרמב"ם אי"ז אלא בביאה האסורה באשתו אבל באשה אחרת המים בודקין את אשתו.

שיטת התוס' שאנץ

ד. שיטה נוספת מצינו בתוס' שאנץ^{טז} שכל ביאה אסורה מעכבת בדיקת המים [כהרמב"ם], אך דוקא אם עבר אחר שקינא לה.

מארוסה דשוגג נחשב מנוקה מעון, כתב: ולא מסתבר דלא בעינן מנוקה מעון אלא בטומאה שקדם לה קינוי, עכ"ל. ואמנם יתכן שדעתו כרש"י דנפסל דוקא בביאה בעל אחר שנסתרה, אך אם ס"ל כהרמב"ם הרי שהעלה צד זה דהתוס' שאנץ ודחאו. [נובערול"נ (נח). הבין שהתורא"ש ס"ל כרש"י ולכן תמה על דבריו שהרי קודם קינוי היתה מותרת לו ומדוע ייחשב אינו מנוקה מעון, ודברי הערול"נ תמוהים שהרי אם זינתה בעודה ארוסה הרי נאסרה עליו אלא שלא היה ע"י קינוי רק מכח זנות ודאית, אך עכ"פ היתה אסורה לו, וכונת התורא"ש שגם לרש"י ודאי לא ס"ד שדוקא אם בא עליה אחר שקינא לה ונסתרה ולא אם בא עליה אחר שזינתה ודאי, וצל"ע].

[ולכא' לדברי התוס' שאנץ אם חטא הבעל אחר הקינוי קודם שנסתרה, יש עצה עבורו שימחול לה הקינוי ויחזור ויקנא לה שנית ואזי יכול להשקותה דנמצא שחטא קודם הקינוי].

ובמל"מ (פ"ב ה"ח ד"ה ולדעת רבינו) כתב בסברא הפוכה מהתוס' שאנץ, שכתב טעם להרמב"ם שכל ביאה אסורה מעכבת מדוע נקט התנא בכל דוכתא ושבעלה בא עליה בדרך, וכתב דרבנותא קמ"ל דסד"א שדוקא ביאה שקודם קו"ס אוסרתה שלא תתחייב שתיה, אך אחר שכבר שקינא לה ונסתרה כבר נראית לשתות דומיא דהיו לו אשה ובנים ומתו, וקמ"ל שאפילו בא עליה בדרך מעכב שתיית המים.

ולעצם קושיית התוס' שאנץ, תי' השעה"מ (פ"ב הל"ח ד"ה ובהיותי) דאיצטריך קרא לאלמנה וגרושה שנפלו ליבום, שמדאורייתא ביאה ראשונה מותרת בהם כמבואר ביבמות (כ:). דאתי עשה ודחי ל"ת, רק רבנן הוא דגזרו בהו ביאה ראשונה אטו ביאה שניה, ובאופן זה מנוקה הוא מעון. וזה מדאורייתא ולכך איצטריך מיעוט בספרי ולהכי אתי קרא, אכן לדינא כתב הרמב"ם שהטעם משום אינו מנוקה מעון שכמוש"כ הר"מ הוא גם ע"י עבירה דרבנן, ועבר על איסור דרבנן שאסרו ביאה ראשונה אטו ביאה שניה. והנוב"י (תניא אה"ע סי' קנ"ח) והפמ"ג (פורת יוסף יבמות נח). ובשרשי הי"ם (פט"ו מאיסור"ב ה"ב) כתבו דהילפותא דהספרי דאינה ראויה לאישות נצרכת בגוונא דנשאה בהיתר ואח"כ נאסרה עליו, כגון שנעשה פצוע דכא ולא חזר ובא עליה, שבאופן זה הרי קדמה שכיבתו

המים אפילו מאשה אחרת, ורק בבא בעבירה בדרך אישות כגון גרושה לכהן וכיוצ"ב הוא דפליגי רש"י והרמב"ם, וצ"ע. ועימש"כ בחידושים (סי' ל"ה) ליישב עפ"י דברי הגרי"ז זצ"ל.

יג. בריטב"א (שבועות ה. יבמות נח). מבואר בהדיא שדעתו שאינו מנוקה מעון היינו שלא בא עליה משנסתרה, גם מש"כ (יבמות שם) בטעמא דאפילו בשוגג נחשב אינו מנוקה מעון משום שאחר שקינא לה היה לו ליהרר טפי, וזה ל"ש בשאר איסורי ביאה. גם הריא"ז במכילתין (פ"א אות ל"א) מפרש בהדיא כרש"י. ולקמן (הערה מ"ג) הבאנו מהמרחשת שדעת הראב"ד כרש"י, והדברים עולים בקנה א' עם האופן שבארנו (הערה כ"א) השגת הראב"ד באופן שתמה על שיטת הרמב"ם ומוכיח כרש"י עיי"ש.

יד. כאמור (הערה י"ב) הק"א (כח:). והנצי"ב (מרומ"ש כג:) הוכיחו שגם לדעת רש"י אי"ז רק בבא עליה אחר שנסתרה, אלא כל ביאת זנות, לאפוקי גרושה לכהן וכדו' שאע"פ שאסור מ"מ נעשה בדרך אישות.

טו. מאירי בב' דוכתי, שבועות (ה). ובמכילתין (כג: ד"ה וגדולי המחברים).

טז. בתוס' שאנץ (כג:) הביא דברי הספרי דממעטין אלמנה לכה"ג שאינה שותה משום שאינה ראויה לו לאישות, ותמה התוס' שאנץ שהרי בלא"ה אינו מנוקה מעון שהרי נשא אשה האסורה לו, ותירץ שנחשב מנוקה מעון כיון שאין העון בא אחר שקינא לה, ונתמעט רק מטעם שאינה ראויה לו. מבואר בדבריו שסבור כהרמב"ם שגם ביאה האסורה מחמת שאר איסורין כדוגמת אלמנה לכה"ג נחשבת ביאה אסורה, ואעפ"כ חידש שאי"ז אלא משעה שקינא לה ואילך, ודלא כהרמב"ם שכתב שכל שבא ביאה האסורה מימיו אחר שהגדיל אינו מנוקה מעון. [ועי' בסוף הערה זו, אופ"א בכיאר דבריו שלפ"ז כוונתו שונה ואין כאן שיטה חדשה].

ובתורא"ש (יבמות נח. ד"ה והתניא) כשדחה ההכרח

באיסור דרבנן

ה. לדעת הרמב"ם^י הנ"ל שכל ביאה האסורה מונעת בדיקת המים, אף ביאה האסורה מדרבנן^י בכלל זה כמוש"כ הר"מ שם ואינו נחשב מנוקה מעון^ט. וכ"ש בא על הפנויה שלדעת הרמב"ם לוקה עליה^כ.

ומנוקה הוא מעון ואעפ"כ אינה ראויה לו עור. [ומבואר שהיו משקין אותה אע"פ שבלא"ה אינו מביא שלו' בין איש לאשתו, דבלא"ה עליו להוציאה, ויל"ע].

אופ"א בביאור דברי התוס' שאנץ ותורא"ש

אולם יתכן שאין כאן שיטה נוספת כלל, ודבריו נאמרו בשיטת רש"י, וס"ל שגם לרש"י אינו מנוקה מעון הוא רק כשבא עליה אחר קינוי וסתירה, ולא כשבא עליה אחר שנעשית סוטה ודאית שלא מפרשת קו"ס, ולפי"ז נפרש שהקשה מדוע ממעט אלמנה לכה"ג והרי בלא"ה אינו מנוקה מעון, ותירץ שלא כל ביאה אסורה מעכבת אלא רק 'אחר קינוי', וכשיטת רש"י. וגם התורא"ש נתכוין לצד זה [ודחאו] שהכריח כהתוס' שביאת שוגג אינה מעכבת, שהרי מגלגל עליה בעודה ארוסה וא"כ בא עליה אחר שנאסרה בשוגג, וכתב: ולא מסתבר דלא בעינן מנוקה מעון אלא בטומאה שקדם לה קינוי. כלומר שגם לרש"י שלא כל ביאה אסורה מעכבת רק בא על סוטתו היה אפש"ל שהוא רק בבא עליה אחר שנאסרה בקו"ס, ולא בארוסה שלהצד שנטמאת הוא איסור סוטה ודאית ולא ע"י קו"ס, אלא שלדבריו צד זה דחוק הוא.

יז. ובסמוך (סעי' ו') הובא ספק המל"מ האם דוקא לגבי ארוסה בבית חמי נחלקו הרמב"ם והראב"ד, או שמא נחלקו בכל איסור דרבנן האם נחשב מחמתו כאינו מנוקה מעון.

יח. בבאר יצחק (אה"ע סי' ג' ד"ה ואדרבה) כתב שאף לשיטת התוס' (יבמות נח. קידושין כז: ד"ה ונקח) שבשוגג ג"כ אינו מנוקה מעון מ"מ באיסור דרבנן הוא רק במזיד, אך שוגג בדרבנן אי"צ כפרה אלו דבריו עיי"ש. וכבר נודעו דברי הנתייה"מ (סי' רל"ד סק"ג) כע"ז שאיסור דרבנן בשוגג אי"צ כפרה, ומה שהאריכו לתמוה על דבריו ואכמ"ל. ובבאר יצחק שם ג"כ תמך דבריו בדברי השו"ע (סי' רל"ד שם) שמהם העלה הנתייה"מ את חידושו. וכפל דבריו במקו"א (באר יצחק אבעה"ז סי' ס"ז אות כו.), וכ"כ גם בשו"ת הרי בשמים (ח"א סי' פ').

יט. מבואר מדברי הרמב"ם שעבירה דרבנן נחשבת עבירה אף לגבי דאורייתא, גם בקונטרס דברי סופרים [קוב"ש ח"ב, ושם סי' א' אות כ"ז] העיר זאת. [ובחזון נחום (ח"א סי' ק"ד אות ד') כתב לדון בגדר מחודש שאע"פ שעבירה כלפי דאורייתא ליכא, אך 'מנוקה' באופן חיובי ג"כ כבר ליכא, וצ"ת].

וכבר מצינו לגבי חזרה מעורכי המלחמה שאפילו עבירה דרבנן חשיב עבירה כלפי דאורייתא וחזר מעורכי המלחמה (לקמן מד.) וכדאמרו בהדיא (שם) איכא בינייהו עבירה דרבנן. וכמו"כ באכילת איסור לגבי בן סורר ומורה מבואר (סנהדרין ע:) שגם איסור דרבנן כגון אכילה בתענית ציבור נחשב אכילת איסור, וכמו"כ לענין פטור בסעודת מצוה המבואר שם שגם אכל בסעודת תנחומי אבילים שאינה אלא מדרבנן [עיי"ש ברש"י] מ"מ נחשב מצוה גם כלפי דאורייתא. וכמו"כ באונס אשה שאינה ראויה לו מחמת איסור דרבנן כגון שניות שמבואר ברמב"ם (נערה בתולה פ"א ה"ה) שנחשבת כאינה ראויה לו, [והמל"מ עמד בדמיון זה בשיטת הרמב"ם]. ואמנם בכס"מ (הל' נע"ב שם) כתב די"ל שהוא רק משום איסור לא תסור.

אך כאן לכאורה מבואר אף טפי מינה, שהרי אינו מנוקה מעון היינו דוקא באיסור"ב, דאילו חילל את השבת או שעבד ע"ז וכיוצ"ב המים בודקין אותה, נמצא שנתחדש בזה שגם כלפי דאורייתא אי"ז רק דינא דלא תסור וכדו' אלא הוא גדר 'איסור ביאה' גם כלפי דאורייתא, ומדאורייתא נחשב כאינו מנוקה מעון. ועי' במל"מ (פ"ז מתרומות ה"א) שנסתפק בדין האוכל תרומה שנטמאת בטומאה דרבנן האם חייב כרת שהרי נחשב תרומה טמאה, או שמא אע"פ שאסור מדרבנן מ"מ לא מיקרי 'טומאה' כלפי דאורייתא, והוכיח שם מענין דידן שמצינו שע"י ביאה האסורה מדברי סופרים ס"ל להרמב"ם שנחשב אינו מנוקה מעון, נמצא שנחשב טומאה גם כלפי דאורייתא ולא רק עבירה על לאו דלא תסור. ועי' בסמוך (סעי' ח') כמה אופני ביאה שאע"פ שיש בהם איסור גמור מ"מ עדיין נחשב מנוקה מעון משום שאינן איסורי 'ביאה'.

כ. מל"מ (פ"ב הל"ח ד"ה ואיכא לעיוני).

ארוסתו בבית חמיו

ו. בא על ארוסתו בבית חמיו שאינו אסור אלא מדרבנן, נחלקו הרמב"ם והראב"ד^{כא} האם נחשב מנוקה מעון או לא, לדעת הרמב"ם אינו מנוקה מעון, ולדעת הראב"ד נחשב מנוקה מעון. והמל"מ^{כב} נסתפק בכוונת הראב"ד האם חולק בכללות וסובר

(קידושין כז: הע' ר"ו) דהנה שיטת הראב"ד גופיה (שיטמ"ק ורשב"א כתובות ז:). שארוסה אסורה לבעלה מדאורייתא. ומעתה י"ל שאין כוונת הראב"ד להקשות עמש"כ הרמב"ם שארוסה בבית אביה נחשבת מנוקה מעון משום שאיסור דרבנן אינו מעכב [כהכס"מ], אלא הקשה על כללות דברי הרמב"ם דס"ל שכל איסור מעכב ולא רק בא עליה משנסתרה כרש"י, וע"ז הקשה שהרי ארוסה שהוא איסור דאורייתא [לשיטתו] ואעפ"כ מבואר בגמ' שאם בא עליה בבית חמיו עדיין נחשב מנוקה מעון, וע"כ שלא כל איסור מונע ההשקאה אפילו אם הוא מדאורייתא. והכס"מ והמל"מ שלא פירשו כן, משום שמסתברא שהראב"ד מקשה על הרמב"ם משיטת עצמו דס"ל שארוסה אסורה מדברי סופרים (פ"י מאישות ה"א) ולא משיטת הראב"ד שבלא"ה חולק עליו, ואכן בהל' אישות שם לא השיג הראב"ד מאומה, וצל"ע. והמרחשת (לקמן הערה מ"ג) אכן מבאר שהראב"ד ס"ל כשיטת רש"י ולא כהרמב"ם, ולמשנת א"ש. גם בתשו' בית אפרים (אה"ע סי' ו' ד"ה ולענ"ד צ"ע דמה) מפרש השגת הראב"ד שמשיג על כללות דברי הרמב"ם שכל איסור מעכב וס"ל כרש"י שדוקא בא עליה אחר שנסתרה עיי"ש.

כב. שם (פ"ב ה"ח). תמצית דבריו שמא באיסור שניות וכיוצא"ב שמדרבנן עכ"פ אסורות לעולם נחשב אינו מנוקה מעון, ודוקא באיסור זה דארוסתו שאינה אסורה אלא לזמן [ע"י להלן ביאור דבריו] ואח"כ מותרת לו אי"ז נחשב ביאת איסור לענין זה, כדמצינו באיסור מעוברת חבירו ומינקת חבירו שאף הן מותרות לו לאחר"ז ולכן גם הבא עליה בתוך זמן האיסור עדיין נחשב מנוקה מעון. אלא שהביא שם בסמוך שמדברי הרמב"ם (פ"ב ה"ט) מבואר שעבר ונשא מעוברת חבירו או מינקת חבירו הרי"ז שותה לפי שאין כאן עבירה, היינו משום שאין האיסור מחמת אישות אלא מחמת סכנת הולד שהוא ענין אחר, וכן מבואר בפיה"מ להר"מ, ואינו דומה לארוסתו בבית חמיו שאע"פ שאיסורה רק לזמן, מ"מ מהות האיסור הוא איסור ביאה.

בישרש יעקב (יבמות נח. ד"ה אלא שלכאור) מבואר ששיטת הראב"ד שבכל איסור דרבנן נחשב מנוקה מעון. אולם בארעא דרבנן להר"י אלגאזי (ע' סוטה, אות תס"ד) כתב שלא פליג הראב"ד בשאר איסור"ב דרבנן רק באיסור ארוסה.

כא. הרמב"ם (פ"ב ה"ח) כתב שכל שבא ביאה אסורה מימיו ואפילו בא על ארוסתו בבית חמיו שאסורה מדברי סופרים, וכתב הראב"ד: א"א הא דלא כהלכתא משמעתא דריש ארוסה ושומרת יבם עכ"ל. וביאר הכס"מ שכוונתו שהרי ממעטינן שם ארוסה משתיה, והקשו בגמ' שהרי בלא"ה אינה שותה שהרי בעינן שתקדם שכיבת בעל, ומשני כגון שבא עליה ארוס בבית חמיה דקדמה שכיבת בעל, הרי מבואר שאלמלא מיעוט היו משקין אותה, ולא אמרינן שבלא"ה א"א להשקותה מחמת ביאת הארוס בבית חמיו דהו"ל אינו מנוקה מעון. וסיים הכס"מ שיש לדחוק וליישב הרמב"ם דהפסוק יהיב ב' טעמים למעט ארוסה. והמל"מ תמה ע"ז שא"כ כבר יכולנו לומר כן בקושית הגמ' מעיקרא, דמקשינן אמאי איצטריך למעט ארוסה והרי בלא"ה לא קדמה שכיבת בעל, נימא דקרא תרי טעמי יהיב, ומאי עדיפא לומר כן בהלכתא דאינו מנוקה מעון. [נ.א.ה. שמא יש ליישב, דגבי דינא דאין הבעל מנוקה מעון אינו מוכרח שיהא בארוסה, כגון בשוגג וכדו' להשיטות שאינו מעכב ועדיין נחשב מנוקה מעון, וע"ז איצטריך קרא דמ"מ ארוסה אינה שותה, אך בפסולא דלא קדמה שכיבת בעל הרי לעולם א"א להשקותה וע"ז פריך למה צריך קרא למעט, ומשני שגם בזה משכח"ל בבא עליה בבית חמיו, ויל"ע].

וביאר המל"מ שכוונת הראב"ד להקשות מדשנינו במתני' שם שנחלקו ר"מ ורבנן במעוברת חבירו ומינקת חבירו האם אינה שותה משום שכעת אינה ראויה לו, או שמא מאחר וראויה לו לאחר זמן ויכול להוציאה ולהחזירה לאחמ"כ נחשבת ראויה לו ושותה. ולכאור' הרי בלא"ה מיירי שבא עליה דאל"כ לא קדמה שכיבת בעל, נמצא שעבר באיסור"ב דרבנן דמעוברת ומינקת חבירו, א"כ לכו"ע ראוי שלא תוכל לשתות אף אם רשאי לקיימה. ובהכרח שמחמת איסור"ב דרבנן עדיין נחשב מנוקה מעון ודלא כהרמב"ם.

ובעיקר קושית הראב"ד תמה המל"מ שהרי שם מיירי בלימוד הילפותות מדאורייתא, ושו"ט למאי איצטריך קרא למעט ארוסה, ומשני באופן שבא עליה בבית חמיו דאין בזה איסור 'דאורייתא' ואיצטריך ילפותא, ואה"נ אחר שחידשו רבנן איסור יעכב בדיקת המים כהרמב"ם, ובגמ' מיירי כלפי הצורך במיעוט מדאורייתא.

באופן מחודש יש לפרש קושית הראב"ד על הרמב"ם באופ"א, [ועי' בהערות הגר"מ דזימטרובסקי לס' פתח הבית

שבכל עבירה מדברי סופרים עדיין נחשב מנוקה מעון, או שמא דוקא באיסור זה של בא על ארוסתו.

באיסורים שאינן איסורי 'אישות'

ז. ודוקא באיסורי ביאה שמהות איסורן מחמת אישות האסורה, אך איסורין שמהותן איסור מעשה מחמת איסור אחר אע"פ שהאיסור הוא באמצעות ביאה אסורה נחשב מנוקה מעון, ולכן בא על אשתו ביוהכ"פ [או באבילות ומנודה וכיוצ"ב] אינו בכלל זה ועדיין מנוקה הוא מעון^{כג}.

מקור הדין איסורה הוא עד שתשתה, ואעפ"כ בא עליה בדרך נחשב אינו מנוקה מעון. ובעכצ"ל דס"ל להראב"ד [לפי' המל"מ] שגם כשנאסרה ארוסה אין האיסור בגדר 'איסור אישות' שאסורה במצב זה מחמת העדר שלימות האישות שמחוסרת נישואין, אלא באמת אשתו גמורה היא וקנויה לו, וגם הנישואין אינן גומרים ומשלימים בקנינו, אלא שחייבוהו להכניסה קודם לכן לחופה ובדרך נישואין ושכך יהא האופן שמכניסה לביתו, ואם עבר ובעלה קודם כניסתה לחופה עבר על תקנת חופה שהצריכוהו, אך אי"ז פגם בהאישות כביכול עדיין אינה גמורה, ומאחר ואינו איסור אישות דרבנן רק תקנ"ח בפנ"ע באופן כניסתה נחשב מנוקה מעון. ונדומה קצת למשנ"ת (לקמן הערה ל"ג) מהירשע יעקב שהמקדש בביאה אע"ג דאסור מדרבנן משום פריצותא מ"מ מנוקה הוא מעון, אף שיש לחלק ביניהן.

ויש לסייע לזה מדברי הגר"א (אה"ע סי' ל"ג סק"ה) שנישואין אינו חופה אלא הביאה שע"י חופה, וכל תועלת החופה שמועילה לעשותה נשואה אף בלא ביאה הוא מתורת 'התחלת ביאה'. ולפי"ז ודאי אי"ז שארוסה אסורה בביאה, אלא שצריכה הביאה ליעשות אחר חופה שע"י נעשית ביאת נישואין. וע"ע מה שהרחבנו בחידושים (סי' ל"ח).

כג. עיקר הגדר הנזכר בדברינו יבואר ויורחב יותר להלן [גבי מעוברת חבירו וכיוצ"ב]. ועפ"י נראה מסברא פשוט שבדאי אם בא על אשתו ביוהכ"פ אף שהוא איסור דאורייתא ובכרת מ"מ המיס בודקין אותה, שהרי אי"ז 'איסור ביאה' אלא איסור מתורת עינוי דומיא דאיסור אכילת ושתיה, וכע"י צ"ל באבילות ומנודה [שהרי אפילו בעבירה מד"ס נחשב אינו מנוקה מעון] שמ"מ אי"ז מעכב, מאחר ואי"ז בגדר איסור ביאה ואישות, אלא איסור אחר שמהותו כוללת גם הפרשה והמנעות ממעשה זה.

וברבינו בחיי (ה, לא) כשהביא דינא דמנוקה מעון כתב: לפיכך אם היתה אשתו אסורה עליו מחייבי לאוין או מחייבי עשה, אפילו שקנא לה ונסתרה, אינה שותה אלא תצא בלא כתובה. ולא הזכיר תוספת זו דאפילו מד"ס כהרמב"ם, ויתכן לדייק שחולק וס"ל שכל איסור דרבנן אינו בכלל זה.

ולצד זה שהראב"ד אכן אינו חולק ע"ד הרמב"ם אלא באיסור ארוסתו בבית חמיו מפני שהוא לזמן אע"פ שהוא איסור אישות ולא מחמת דבר אחר, צ"ל דסובר שאיסור שאינו אלא לזמן בהכרח אינו בגדר איסור בעצם האישות שהרי לאחר זמן מותרת, וע"כ שהזמן גורם כלשון המל"מ, וכשם שביוהכ"פ אין איסור ביאתו בה מחמת האישות אלא איסור גברא. וע"ע בבית יצחק (אה"ע ח"ב סי' ק"א). וע"ע לקמן (הערה כ"ד) בענין מעוברת חבירו ומינקת חבירו.

גם הפמ"ג (שושנת העמקים סוף כלל י"ט) מספק"ל האם בשניות לעריות מודה הראב"ד מאחר והאיסור הוא מתורת 'משמרת למשמרת', ודוקא באיסור ארוסה בבית חמיו פליג הראב"ד שאינו מתורת 'משמרת למשמרת', וגדר הדבר כהנ"ל שבאיסור שניות הוא מתורת משמרת היינו שתקנ"ח היתה להרחיב גדר הקרובות האסורות עליו כעין דאורייתא, משא"כ שאר איסורים לא גדרו בהן להחשיבם בתורת איסור עריות רק איסורים דרבנן בעלמא.

ומש"כ המל"מ שהראב"ד חולק דוקא בארוסה משום שנחשב איסור לזמן, יש לבאר, שהרי גם איסור נדה איסור לזמן, ובפרט שגם איסור ארוסה אינו פוקע מאליו רק ע"י מעשה נישואין, וכשם שאיסור אש"א אינו נחשב איסור לזמן מחמת שאח"כ ניתרת אם ימות הבעל או יגרשנה, ובשלמא יוהכ"פ או מעוברת ומינקת חבירו שהגבלת האיסור לזמן מוכיחה שהאיסור אינו מחמת האישות אלא מחמת הזמן והמצב, אך מה ענינו לאיסור ארוסה עד שתינשא. וביותר שהרי סוטה גופה שהוא

אופנים שונים האם נחשבים 'איסורי אישות'.

ח. ועי' בהערות דלהלן לענין האופנים הבאים. א. מעוברת חבירו ומינקת חבירו^{כד}.

המתין ולא כנסה עד אחר כ"ד חודש הרי גם לר"מ מותרת לו ולא גרע מכל ערוה שפסקה מלהיות ערוה כגון אחות אשה וכיוצ"ב, נמצא שלא נחלקו ר"מ ורבנן ביסוד איסור מעוברת ומינקת אלא האם אח"כ 'קנסוהו' עולמית או לא, ורק לענין זה מתאים החילוק הנ"ל שר"מ קניס בגדר 'ערוה' וכן אסרה עולמית שקנסו את הכונסה שתיעשה עליו כערוה, ואילו לרבנן לא, אך ביאה ראשונה ודאי מחמת תקנת הולד הוא, ועי' בשיעורי הגרש"ר שם שאולי אכן זוהי כוונת המל"מ להקשות. אולם הפמ"ג (פור"י יבמות נח.) אכן דחה קושיא זו, שכתב שהרי אף קודם שבא עליה רק תיכף שנשאה כבר נעשית עליו ערוה שחייב להוציאה ולא יחזור עולמית, והאיסור לעולם מוכיח שהוא בגדר איסור אישות ממש ולא רק תקנת ולד וכנ"ל, א"כ תיכף שנשאה מחייב להוציאה ולא יחזור עולמית, ונמצא שגם ביאה ראשונה עומדת באיסור אישות ולא רק משום תקנת הולד, ותמה על קושיית המל"מ.

ובעיקר מה שברור עפ"י המל"מ הנ"ל שעכ"פ לדעת רבנן איסור מעוברת חבירו ומינקת חבירו אינו איסור 'אישות' רק תקנת הולד. יש לעזור א. ממש"כ הגרע"א בתשו' (סי' צ"ה) ליישב הא דדוד נשא יפת תואר אע"פ שנמצא שהיתה מעוברת מעכו"ם, ובא' ההתירים כתב שי"ל שביפת תואר מאחר והתירה התורה אשת איש דעכו"ם אע"פ שיש בזה עשה ד'ודבק באשתו' כמו"כ י"ל שהותר גם איסור מעוברת חבירו. והנה ודאי לא הותרו כל איסורי תורה העומדים לנגדו עבור התרת האשה, [ואין לומר שדיברה תורה כנגד יצה"ר והותרו כל האיסורים], א"כ הניחא אם נימא שהוא איסור אישות י"ל שהותרו איסורי אישות, אך אם הוא איסור אחר בפנ"ע לתקנת הולד מאי שייאטיה. ב. עוד יש להעיר ממש"כ הפת"ש (קנ"ט סק"ח) בשם תשו' מנחת עני (סי' מ"ט) ששומרת יבם שזינתה שאינה נאסרת ליבם, מ"מ אם נתעברה בזנות זו שמה בכה"ג אינה עולה ליבום מחמת האיסור לישא מעוברת חבירו ואינה עולה לחליצה ויש להמתין בחליצתה עד שתלד, אך חזר לדון שמה אי"ז אלא כשאינה ראויה ליבום מחמת איסור דאורייתא או עכ"פ דרבנן שיש בו משום לתא דאורייתא, משא"כ מעוברת חבירו שאינו אלא תקנ"ח בעלמא לא. והסיק שכת דאיסורא עדיף טפי מפשטות הסוגיא. ולכא' היינו צדידי הספק הנ"ל האם הוא איסור חיצוני לתקנת הולד וא"א לומר ש'האשה' עצמה אינה עולה ליבום, או

כד. חז"ל אסרו לישא מעוברת ומינקת חבירו שמה יעכר חלבה או משום שמה יעשה עוברה סנדל, ובמתני' (כד.) נחלקו ר"מ וחכמים האם שותה או לא, והקשה המל"מ (פ"ב סוף הל"ח) שהרי מאחר ואסורה לו מדרבנן כיצד משקה אותה לרבנן והרי אין הבעל מנוקה מעון, ותי' שם שמאחר ואי"ז תקנה מאיסור אישות רק לתקנת הולד אי"ז נחשב שאינו מנוקה מעון אלא איסור אחר הוא, וזוהי כוונת הרמב"ם (פ"ב ה"ט) שכתב 'עבר ונשא מעוברת חבירו ומינקת חבירו הרי זו שותה שאין כאן עבירה', כלומר שאי"ז עבירה לענין דידן שתלוי באיסורי אישות, וכ"פ המעשה רוקח (פ"ב ה"ט). וכע"ז מבואר גם בחת"ס (אה"ע ח"א סוס"י קמ"ו) והחכמ"ש (קע"ז ס"ד) וערוה"ש (קע"ח סע"י מ"ז) ובנצי"ב (מרומי שדה כג.).

אולם התוי"ט (פ"ד משנה ג) כתב שהחילוק הוא שאי"ז איסור אלא רק 'תקנה', וזוהי כוונת הרמב"ם שאין כאן 'עבירה', גם בבאר יצחק (אה"ע סי' א' ענף ד' ד"ה ועוד דבגוף) החזיק בסברה זו שמניקת חבירו קיל מכל איסורי דרבנן וכדמוכח מדברי הרמב"ם שאינו בכלל אינו מנוקה מעון. ועי' מש"כ בשו"ת משנת רבי אהרן (סי' מ"ח) לסייע לגדר זה.

ובאמת כפי שתמה המל"מ שם יל"ע מהו טעמיה דר"מ, והרי גם לדבריו אי"ז איסור ביאה רק איסור אחר, ומה יתן ומה יוסיף שאסור להחזירה עולמית. ונוכל לומר שבזה גופא נחלקו ר"מ ורבנן, דרבנן שאסרו רק לזמן ואח"כ התירו להחזירה בהכרח סברו שהוא רק איסור מחמת דבר אחר, וכשבטלה הסיבה ממילא מותר. משא"כ לדעת ר"מ האוסר לעולם גם כשכבר הוסרה הסיבה המעכבת, בהכרח ס"ל שתקנ"ח בזה היתה לאוסרה ב'איסור ביאה' ולכן נותר הדבר באיסורו גם כשכבר אי"ז סכנה לולד, ומה שחוששין שמה יעכר חלבה או שמה יעשה עוברה סנדל אי"ז אלא טעם הדין אך גדר האיסור נתקן בתורת איסור אישות מדרבנן, וההוכחה לכך מהא דאסור עולמית גם כשנתבטל החשש. וכך מבואר מתו"ד הפמ"ג (פורת יוסף יבמות נח.), וע"ע בשיעורי הגרש"ר (יבמות לו: אות שצ"ג), וכפי הנראה זוהי כוונת ספר 'קובץ' [בס' הליקוטים על הרמב"ם פ"ב ה"ט].

אך מה שיש להעיר [וכבר העיר זאת הגרש"ר שם] שהרי לא נחלקו ר"מ ורבנן בביאה ראשונה במעוברת ומינקת חבירו ולכו"ע אסורה, ורק אם עבר ולקחה נחלקו האם נאסרה עליו עולמית או לא, אך ודאי אם

ב. קטלנית^{כח}. ג. תוך ג' חדשי הבחנה^{כז}. ד. זכור ובהמה^{כו}. ה. מלך שנשא אשה יתירה על מנין י"ח נשים^{כח}. ו. אשת מלך האסורה לינשא לעלמא^{כט}. ז. בועל

בין אדם ובהמה, ומשורת הדין ראוי היה לדון זאת כעין הטיח בכותל, אלא שמ"מ נתחדש שיש בזה איסורא אך אינו מתורת 'אישות' שאינה ראויה. ומטעם זה מבואר בגמ' (יבמות נד: סנהדרין נה.) שנסתפקו בזכור ובהמה האם חייב בהעראה או לא, ואינן בכלל שאר עריות שכולן הוקשו לנדה דחייבין אפילו בהעראה, ועיי"ש בתוס' (יבמות נד: ד"ה בזכור) שאינן בכלל ההיקש או משום של"ש בהו את מקורה הערה, או משום שהפסיק בקרא דמולך, או משום שאין דרך ביאה בכך וכדחזינן דאיצטריך קרא לרבות את הנשכב אע"ג דבעלמא לא הוצרך קרא לחייב את האשה. עכ"פ גדר הדבר משום שאי"ז ביאת אישות בלא"ה אלא מעשה ביאה בעלמא, ולכן יש להסתפק בהן כיצד הדין בהעראה. נוע"י בהרחבה בס' החילה לדוד להג"ר דוד מן זצ"ל (אה"ע סי' טו.). וגדר כעיי"ז העיר בחבצלת השרון עה"ת (פ' כי תצא עמו תק"ח) לענין זכר וכתב שם שנפק"מ ממילא לענין אינו מנוקה מעון בביאת זכר.

אך בפשוטו מחודש טובא, שודאי שסוכ"ס יסוד האיסור הוא מתורת עריות, שהרי עכו"ם מזהיר על העריות ובכלל זה זכר ובהמה, וגם יהרג ואל יעבור בביאת בהמה, [ואף הר"ן (סנהדרין עד.) לא כתב אלא שלפום טעמא ד'פגם' אזי במכריחין אותו לבא על הבהמה יעבור ואל יהרג].

וביותר שגם משנ"ת שאיסור זכור אינו איסור אישות דל"ש יחס ביניהן ואי"ז אלא איסור מעשה גרידא, אינו מחזור כ"כ. א. כמבואר בגמ' (סנהדרין נד.) דזכר הבא על אביו חייב שתיים, משום זכור ומשום אביו, ואם אין בביאת זכור מציאות אישות רק פעולה גרידא מה ענין ביאת 'אביו' בזה ואיזה יחס יש בכך. ב. במנח"ח (תק"ס ס"ק י"ד) העיר בממזר הבא על זכר ישראל סתם, שאינו חייב תרתי גם משום ממזר וגם משום זכר משום שאין כאן ביאה בקהל, דהיינו שגדר איסור ממזר לא נאמר בכה"ג [אולי ס"ל שגדר איסור ממזר הוא רק באופן שיכול לחלל ביחוס הולדות וכיוצא ב, ואכמ"ל], אך עכ"פ לא דחה משום שאין כאן קירבה ואישות לממזר באופן שבא על זכר שהוא רק איסור מעשה ופעולה גרידא.

כח. נראה שמלך שנשא אשה נוספת על מנין י"ח נשים המותרות לו אי"ז כבאיסורי כהונה שהיא אישות פגומה, והאיסור הוא רק מתורת מלוכה אך אין כל חיסרון באישות עצמה, ובפרט שעיקר האיסור הוא עצם הריבוי, שהרי גם עתה אין כפיה לגרש דוקא את האחרונה היתירה על מנין י"ח שהרי גם יגרש אחת מן הראשונות

שמה הוא איסור גמור ואינה ראויה, וכאמור נוטה לאסור. ג. באבנ"מ (סי' י"ג סוף סק"א) כתב שאם כנס בהיתר לא יוציא אפילו אם נתברר שהיא מעוברת חבירו, ובפשוטו נראה שפי' אם הוא איסור אישות שיש בזה גדר אסור כנס לא יוציא. אמנם אין כאן הכרח גמור, די"ל שמעיקרא כך היא תקנ"ח שלא העמידו דבריהם במקום הוצאת אשה מבעלה.

כח. עימש"כ המל"מ (פ"ב הלכה י' ד"ה ודע) לגבי קטלנית שאי"ז נחשב עבירה לענין מנוקה מעון, מאחר ואין האיסור מחמת שאינה ראויה לאישות אלא מחמת סכנה, ודומיא דמשנ"ת לענין מעוברת חבירו ומינקת חבירו.

כו. בתוס' (כד. ד"ה ושאר) כתבו: ואומר רבי דוקא מעוברת אינה שותה משום דאיכא סכנת נפשות כדאמר בפ' החולץ, אבל ניסת בתוך ג' חדשים מאי דהוה הוה ותו לא קנסינן ליה להוציא, וקרינן בה אשתו הראויה לו. מבואר מדבריהם שאע"פ שעבר על איסור זה וכנסה מ"מ הרי היא בכלל 'וכל שאר הנשים שותות' כמבואר במתני'. והתוס' אולי לשיטתן שהמשנה איירי מדיני אשה הראויה לקיימה כמבואר בספרי, ולכן כתבו בסו"ד שבכהן שא"א לקיימה שהרי אפילו יגרשנה תיארס עליו עולמית משום שאח"כ נעשית גרושה אינה ראויה היא לו. אולם לדעת הרמב"ם שהפסולות במשנה זו להשקאה הן מדיני אינו מנוקה מעון, צ"ל כפישנ"ת במל"מ לגבי מעוברת חבירו שאי"ז איסור אישות אלא תקנת הולד, וה"נ בג' חדשי הבחנה שודאי כל מהותן היינו לברר יחוס הולד ואי"ז 'איסור ביאה ואישות', ולכן נחשב מנוקה מעון.

כו. יש לדון גבי ביאת זכור ובא על הבהמה, ויסוד הדברים הוא עפ"י המבואר בגמ' (סנהדרין נה.) לדון בחיוב זכור גם במערה בעצמו [במשמש מת עיי"ש], ובודאי שבשאר איסורי עריות ל"ש לחייב רק בב' גופין מוחלקין משום שכל האיסור הוא אישות עם מי שאינו ראוי, ול"ש חפצא ד'אישות' עם עצמו, ומינה שבזכור שנסתפקו בו אין האיסור מתורת איסורי אישות אלא איסור 'מעשה' גרידא, והגדר הוא שנאסר לעשות בו מעשה ביאה כעין עריות. כעיי"ז יש לדון בבהמה שאין זנות לבהמה, וכל האיסור בה הוא איסור מעשה ביאה בה, וכעין הגדר הנ"ל בזכר. ויסוד הדבר דבתרווייהו ל"ש אישות בין זכר לזכר או

ארמית^ל. ח. כשנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בש"ט^{לא}. ט. ביטול מצות

יוהכ"פ המתחלל או מינקת חבירו שמזיק הולד, או פגם כבוד המלוכה וכיוצא"ב שהפגם במקום אחר נגרם באמצעות הביאה, משא"כ איסור חתנות עם עכו"ם ודאי הפגם הוא בחיבור עמהם ע"י אישות, אלא שטעם האיסור ויסודו הוא משום שהוא אופן נוסף לקורבא לע"ז, אך ודאי שמחמת כן האישות עצמה אינה ראויה היא. [ועיימש"כ בחידושים (ס"י ל"ט) לדון בזה].

לא. יש להסתפק במי שנתכוין לזנות ונתברר לו אח"כ שהיתה זו אשתו, שיש בזה איסור דנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, ומצאתי בבית אפרים (אה"ע ס"ו ו' ד"ה אך י"ל) שכתב: ואע"ג דמ"מ צריך סליחה וכפרה כמי שנתכוין לאכול בשר חזיר כו', מ"מ לענין שתיית סוטה לא מיקרי ביאה אסורה שהרי באמת היתרא הוא עכ"ד. והיינו משום דס"ל שהביאה עצמה אינה מעשה עבירה רק שצריך כפרה על כך שנתכוין לאיסור.

אמנם ע"י כתיב הגרי"ז (נזיר כג.) וכבר הארכנו בזה במקו"א שאינו כן אלא הוא מעשה איסור גמור, וכפי שהביא מהמבואר ברמב"ם (פ"ב מגדלים הי"ח) שלולא ילפוחא היה לו ללקות ע"ז. גם מבואר בתוס' (קידושין לב. ד"ה דמחיל) שיש ע"ז לאו דלפנ"ע במכשיל את חבירו בנתכוין לבש"ח ואכמ"ל. ומעתה יש לדון האם הוא מענפי האיסור גופיה וממילא נחשב שעבר על 'איסורי ביאה', או שמא אינו אלא איסור אחר בפנ"ע מחמת הכוונה לאיסור שהגיע עד כדי מעשה, אך הוא איסור בפנ"ע, ואין כל הפרש במהות האיסור בין נתכוין לאיסור"ב לנתכוין לאיסור אכילה וכיוצא"ב, ולפ"ז עדיין נחשב מנוקה מעון איסורי ביאה.

ובפת"ש (ס"י י"א סק"ג) הביא מתשו' מוצל מאש (ס"י מ"ו) באשה שזינתה תחת בעלה ואח"כ נודע שבאותה שעה שזינתה כבר מת הבעל, האם מותרת היא לבועל כיוון ששניהן לאיסור מיהת נתכוונו, וכתב שאינו מוצא מקור לאסור, אולם המהרי"ט אלגאזי (קדושת יו"ט ס"י י"ד) הביא ספיקו דהמוצ"מ ותמה שהרי בודאי יש מקור לאוסרה, דהא אמרינן דנתכוין לאכול בשר חזיר וכו' צריכה סליחה וכפרה, א"כ ראוי לאוסרה לבועל. מבואר מדברי המהרי"ט אלגאזי שהוא מעצם האיסור גופיה עד כדי שראוי לאוסרה לבועל ונחשב מענפי איסור סוטה. [ואע"פ שהמעי"ש יראה שהנידון הוא לאוסרה מתורת קנס, מ"מ שורש הנידון לקנסה הוא עפימש"כ הראשונים לאסור שומרת יבם שזינתה לבועל אע"פ שאינה נאסרת ליבם, וכ"ז משום שעכ"פ נחשבת כמקצת סוטה ושייכא בה קנס, אך ודאי אם לא היה האיסור דנתכוין מענפי איסור סוטה אלא איסור אחר בודאי לא היינו קונסין אותה בזה].

ג"כ יועיל כל שאין לו יותר מ"ח נשים. וגדר זה חזינן מדברי כמה אחרונים [להלן בתמצית]. א. בורע אברהם (ס"י כ"ב) כתב שהאשה אינה עוברת איסור בזה רק המלך שהרי אילו יגרש אחרת ג"כ מהניא, והיינו כנ"ל, ואמנם המנח"ח (תק"א סק"ב) אכן נסתפק בדבר זה האם היא מוזהרת בזה ג"כ או לא. ב. עיימש"כ הגר"ח ברלין זצ"ל במכתבו בענין זה (נדפס בס' וזאת ליהודה עמ' רכ"ח) שגם לר"ע שאין קידושין תופסין בחייבי לאוין מ"מ בזה תופסין משום שאין המניעה באשה עצמה, והיינו כהנ"ל. ג. חידוש נפלא כתב הגאון בעל צפנ"פ זצ"ל (צ"פ הל' תרומות (עמ' יח' ד"ה וכו'), צ"פ חגיגה (עמ' 62) ובשור' [דווינסק] (ס"י כ"ו)) שאחר שנשא יותר על יח' נשים מעתה לוקה גם אם בא על האחרות, והיינו כנ"ל משום שאין האיסור בה עצמה יותר מבאחריני, והוא איסור גברא על עצם מציאות ריבוי נשים ידידה.

כט. בדומה למשנ"ת שאיסור ריבוי נשים הוא איסור מלוכה ולא איסור אישות, כמו"כ נראה בהא דשנינו (סנהדרין יח.) שאין נושאין אלמנתו של מלך, שאי"ז כלל מלתא דאישות אלא מדיני מלוכה, ודומיא דמה שאין משתמשין בשרביטו. ובקובה"ע (ס"י ה' אות ז') כתב שאפילו למ"ד שאין קידושין תופסין בחייבי עשה מודה בחי"ע דמלוכה דתפסי קידושין שאי"ז אלא מלתא דמלוכה ולא מתורת אישות שאינה ראויה. [אולם ברמב"ם (מלכים פ"ב ה"ג) שעליו נסובו דברי הקובה"ע מבואר שאשת מלך נחשב שאינה ראויה ליבום, והאחרונים תמהו שהרי ראויה היא אלא שאריא הוא דרביע עלה]. בדומה לזה עימש"כ העונג יו"ט (ס"י קע"ז ד"ה וכו' היה נ"ל) שאיסור אשת מלך אינו איסור ביאה אלא עשה דכבוד המלכות, ובזה ביאר דברי רש"י (סנהדרין יט:) שאשת מלך אינה חולצת כיוון שאסורה לינשא עיי"ש.

ל. שמעתי מגאון א' שליט"א שהעיר שגם בבוועל ארמית י"ל לפימש"כ החזו"א (אה"ע ס"י ד' אות י' ד"ה והנה) שיסוד האיסור אינו מלתא דעריות אלא מתורת אביזריהו דעבודה זרה, א"כ אי"ז מעכב בדיקת המים, וכסברא הנ"ל שאין מהות איסור הביאה מתורת עריות כלל. [ובחידושים (ס"י ה') הבאנו את דברי המנחת שלמה (ח"א ס"י ז') דגם במשמש מת מ"מ קנאין פוגעין בו אע"ג דבעלמא קי"ל כרבא דמשמש מת פטור, והביאור בזה הוא כנ"ל שאי"ז מלתא דעריות כלל רק איסור חתנות מלתא דע"ז]. ולענ"ד ודאי אינו כן, דבכל האופנים הנ"ל מהות האיסור אינו איסור אישות כלל, ואין הפגם בעצם האישות עמם אלא שע"ז נפגם דבר אחר, כגון

יבמין^{לכ}. י. מקדש בביאה^{לג}. יא. כונס יבמתו שלא לשם מצוה לדעת אבא שאול^{לד}.

עבירה בשוגג

ט. בא עליה בשוגג ואינו יודע מכך אפילו בשעת ההשקאה נחלקו הראשונים, דעת התוס'^{לה} שנחשב מנוקה מעון, אך הריטב"א^{לו} כתב שאינו מנוקה מעון. אולם

לאב"ש הוא איסור גמור כשבא עליה לשם זנות, ובקה"י אף הזכיר ששיטת הירושלמי דאב"ש אוסרה מטעם יבמה לשוק. וכ"כ בירוש' יעקב (יבמות נח. ד"ה ופרכין) בדעת הרמב"ן שלאב"ש נחשב אינו מנוקה מעון. ויל"ע שלכאו' מדעת הרשב"א הגר"א הגרע"א והבית מאיר חזינן שס"ל שיכול היה להשקותה באופן זה [אלמלא מיעוט דשומרת יבם אינה שותה] ואי"ז מחשיבו כאינו מנוקה מעון, והיינו משום שהאשה מצ"ע ראויה לו ליבום, אלא שבאופן זה לקחה בכונה שאינה רצויה, ועדיין צ"ע בגדר הדבר. ובמנח"ח (שס"ה ס"ק י"ז) כתב שבביאה גרועה לדעת שמואל שלא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה, א"א לומר שייחשב אינו מנוקה מעון בביאה שקונה בה. ומשמע מדבריו כהקרא"א וקה"י שאם אינו קונה בה נחשב אינו מנוקה מעון א"ע שהוא יבם הבא על יבמתו, ורק מחמת שקנאה לכה"פ לדברים האמורים בפרשה א"א להחשיבו עון.

לה. התוס' (יבמות נח. ד"ה ונקח, ובקדושין כז: ד"ה ונקח) הקשו דנוקמה לקרא כשבא עליה בשוגג דנחשב מנוקה מעון, וכדמוכח מדמגלגל עליה שלא זינתה בעודה ארוסה, א"ע"פ שאם נטמאת בהיותה ארוסה אינו מנוקה מעון שבא עליה אחר זינתה, וע"כ שבשוגג עדיין נחשב מנוקה מעון. ותירצו שמ"מ מאחר ובשעת ההשקאה כבר נודע לו שוב אינו נחשב מנוקה מעון. ולדבריהם ביאה בשוגג אינה מעכבת בדיקת המים ונחשב מנוקה מעון אא"כ נודע לו אח"כ. [ולעיל (הערה י"ח) הבאנו מש"כ הגר"א (באר יצחק אה"ע סי' ג' ד"ה ואדרבה, ושם סי' ס"ז אות כ"ו) ותשו' הרי בשמים (ח"א סי' פ') שגם לשיטת התוס' מ"מ באיסור דרבנן הוא רק במזיד, אך שוגג בדרבנן אי"צ כפרה וכהנתייה"מ (סי' רל"ד סק"ג) ולכן אפילו נודע אינו מעכב]. ובמל"מ (פ"ב הל"ח ד"ה אחר) כתב שגם לדעת התוס' אין חילוק כלל בין שוגג למזיד כלל, והעיקר תלוי בידיעתו בשעת השקאה. ויבואר בסמוך (הערה ל"ז) בהרחבה.

לו. הריטב"א (יבמות נח.) כתב: ושמעין מינה שאפילו בא עליה בשוגג אין המים בודקין את אשתו הואיל וכבר קינא לה והיה לו לזוהר, דאי לא לוקמה כגון שבא עליה בשוגג. וכ"כ הריטב"א (שבוועות ה.). וכע"ז בתוס' ישנים

לכ. בשיעורי הגרש"ר (יבמות כז: אות ל"ג) ביאר שנחלקו רש"י ותוס' בהגדרת איסור ביטול מצות יבמין, האם הוא איסור מחמת ענין חיצוני שע"ז מתבטל מצות יבמין, או שהוא בגדר 'איסור ביאה', דנפק"מ אם עבר ע"ז האם נחשב מנוקה מעון או לא.

לג. בגמ' (קידושין יב:) רב מנגיד אמאן דמקדש בביאה. והאחרונים (הובאו לעיל פי"ד סעי' ד') דנו האם ע"י ביאת קידושין נחשב קדמה שכיבת בעל או לא, ולכאו' הרי בלא"ה אינו מנוקה מעון, [והן אמנם שעיקר דבריהם באו ליישב הסוגי' דשו"ט כיצד משכח"ל ארוסה דממעט קרא, ובודאי מדאורייתא שרי לקדש בביאה]. וצ"ל כמוש"כ הישרש יעקב (יבמות נח. ד"ה אמנם) ושו"ת צפנת פענח (החדשות ח"ג סי' נ"ה) שא"פ שאסרו לקדש בביאה עדיין נחשב מנוקה מעון. וביאור הדבר משום שאסרו את המעשה מתורת פריצותא ומגדר מילתא, אך אי"ז 'איסור ביאה' מדרבנן ואין פגם בעצם האישות, ופשוט. שו"ר בבית יצחק (יו"ד ח"ב סי' כ"ד אות י"ב) שדחה קושית האחרונים דנימא דמשכח"ל ארוסה דקדמה שכיבת בעל במקדש בביאה, שמאחר והוי פריצותא ורב מנגיד הו"ל איסור דרבנן ואינו מנוקה מעון. ועי' מה שהרחבנו בזה בחידושים (סי' ל"ח אות ב').

לד. דעת אבא שאול שהכונס את יבמתו לשם נוי וכדו' ולא לשם מצוה כאילו פוגע בערוה וקרוב בעיניו שיהיה הולד ממזר (יבמות לט: ט). [נאפילו להראשונים דאב"ש מדרבנן קאמר, הרי גם עבירה מדרבנן בכלל אינו מנוקה מעון היא כמבואר ברמב"ם]. ויל"ע לאב"ש אם עבר ובעלה שלא לשם מצוה האם נחשב מנוקה מעון או לא. והנה בגמ' (יבמות נח: ובמכילתין כד.) שו"ט למצוא האופן דמגלגל על שומ"י, דאם לא בא עליה הא לא קדמה שכיבת בעל, ואם בא עליה כבר אינה שומ"י אלא אשתו גמורה. והקשו (תשו' הרשב"א ח"ד סי' שכ"ח, וביאור הגר"א אה"ע קס"ו סק"ט, נובי"ת אה"ע סי' קמ"ח, ובית מאיר קס"ו ס"ב, ותשו' הגרע"א סי' צ"ד, ועוד) על שיטת הרי"ז דיבום בעי עדי יחוד, דא"כ נוקי שבא עליה בלא עדים ולא קנאה, ומ"מ קדמה שכיבת בעל. ובקר"א (כד: וביבמות נח.) וקה"י (יבמות סי' ח') כתבו שבכה"ג אינו מנוקה מעון הוא, שהרי

אם בשעת השקאה כבר נודע לו גם התוס' מודו שאינו מנוקה מעון. והמל"מ

‘עון’ [וצריך לחזור ולהתוודות בכל יום] אף אחר תשובה מאהבה [משא"כ כשלא נודע לו. אך במזיד עון הוא מצד עצמו, ואין כל נפק"מ אם נודע לו או לא. וקצת משמע כע"ז באבנ"ז (אה"ע ריש סי' קמ"ה) שסתם 'עון' היינו מזיד, ובשוגג יש סברא שאם אינו יודע בהכרח א"א שיעכב בדיקת המים שא"כ איך יתברר ע"י השקאה, דלעולם יש לחוש ושגיאות מי יבין. [אכן ע"י שכתב שסתם עון הוא מויד ולכן דחוק לומר שחטא שוגג יעכב ולא רק אם אינו יודע].

והגרש"ז א' הוסיף לדון בטעם אחר, שעצם מה ששכח [אם ידע קודם לכן] זהו גופא איסור שהיה לו ליהדר בזה, [וע"י לפנינו (הערה מ"א) בדברי התוס' (שבועות ה.) ובשלהי הערה זו], ולכן במזיד שידע מן החטא לא יוקל לו מחמת השכחה. והעיר הגרש"ז שהנפק"מ בין דבריו לשיטת המל"מ, שלדעת המל"מ העיקר תלוי בשעת ההשקאה, ואפילו אם נזכר אחר ההשקאה שבא עליה במזיד ג"כ מהניא בדיקת המים ומותרת לו שהרי בשעת ההשקאה היה חשוב מנוקה מעון מחמת שכחתו, משא"כ לדברי הגרש"ז כל עון במזיד נחשב עון מצ"ע ולא מחמת הידיעה אודות העון, ואם נזכר אחר ההשקאה שבא עליה במזיד הרי שנתברר למפרע שאינו מנוקה מעון ולא בדקו המים את אשתו.

וכאמור אם ידע ושכח אחר זמן ס"ל להמל"מ שנחשב מנוקה מעון, ובכתבי קה"י החדשים (סוטה סי' ה') דן שמא גם לדעת התוס' הנ"ל שכשאינו יודע נחשב מנוקה מעון היינו כשלא ידע כלל, אך כל שנודע לו שעה אחת כבר חשיב עון ולא יועיל מה שחזר ושכח. ובאמת שסברא זו מוכרחת למה שיסד הגרש"ז צ"ל (שער"י ש"א פ"ד) להוכיח מדברי התוס' שהידיעה פועלת בהשלמת גדר החטא, ואכמ"ל בענין נרחב זה, וע"ע מש"כ הגרש"ז בחידושו (יבמות סי' י"ג אות ח). ולפי"ז ודאי כשכבר נודע לו נשלם החטא, ואם חזר אח"כ ושכח לא יגרע תורת חטא ועון שבו. והגרש"ז צ"ל (בס' הג"ל) כתב שאפשר שאם ידע ושכח מחמת אונס כגון שחלה וכיוצ"ב ייחשב מנוקה מעון, משא"כ אם שכח מחמת פשיעתו. והוא תלוי בהנ"ל שאם העון הוא מחמת שנודע לו ונשלם תורת חטא שבו כהגרש"ז, אזי לא איכפ"ל אם נשכח באונס, או באופן שנתבע שהיה לו להשגיח ע"י ולעולם אינו מנוקה מעון. [כיסוד סברת הגרש"ז מבואר בתוס' (שבועות ה.) שאם שכח מן האיסור, נחשב אינו מנוקה מעון מחמת עצם השכחה, ואמנם שם מיירי ששכח שהיא אסורה עליו אפילו לא בא עליה, ולא ששכח מעבירה שעבר בעצמו, אך כ"ש הוא].

ותוס' מהר"ם בהמשך הסוגיא שם (נח: ד"ה ע"י גלגול) דאפילו בא עליה בשוגג אינו מנוקה מעון. [גם בחמד"ש (קידושין כז:) כתב סברא זו מדנפשיה, שאחר שקינא לה אפילו אם לא ידע שנסתרה היה לו להעלות על דעתו חשש תקלה. וע"י מהר"ט (שם כז:) שיש לחלק בין ידע שנסתרה לבין היה במדינה"י ולא ידע שנסתרה].

ומדבריהם משמע שבביאת שוגג בעלמא [לדעת הרמב"ם שכל ביאה אסורה מעכבת] נחשב מנוקה מעון, ורק בא עליה משקינא לה ונסתרה אינו מנוקה מעון מאחר ואי"ז שגגה גמורה שהרי חשד בה והיה לו ליהדר יותר, ונחשב שוגג קרוב למזיד כלשון התו"י הנ"ל. ואילו בדברי התוס' מבואר שאדרכה העיקר תלוי בכך שאינו יודע בשעת ההשקאה, וכל שאינו יודע בשעת ההשקאה נחשב מנוקה מעון אף שקינא לה וחשדה והיה לו ליהדר טפי. גם מוכרח שחלקו הראשונים על תוס', שהתוס' הכריחו דבריהם מהא דבגלגול על זמן אירוסיה הרי אינו מנוקה מעון, וע"כ שבשוגג אינו נפסל, ואילו להריטב"א ודעימיה אין כאן הוכחה, שהרי בגלגול דארוסה אי"ז אחר שקינא לה ולא היה לו ליהדר, א"כ י"ל שדוקא ככה"ג שוגג כשר וא"א להוכיח לשוגג אחר שקינא לה, וכבר העירו כ"ז התוס' ישנים ותוס' מהר"ם הנ"ל. וע"ע בסמוך (הערה ל"ט) מדברי האחרונים שחילקו בזה.

לו. המל"מ (פ"ב ה"ח ד"ה אחר) כתב שאחר שתירצו התוס' שאפילו חטא בשוגג מ"מ אם נודע לו בשעת השקאה אינו מנוקה מעון, מעתה ס"ל שלעולם תלוי רק בידוע ואינו יודע ולא בשוגג ומזיד, ואפילו חטא במזיד מ"מ אם שכח אינו מעכב בדיקת המים, ואם נזכר אפילו חטא בשוגג מעכב. ואף הכריח שאל"כ איך התירתי תורה מכח בדיקת המים והרי שמא חטא במזיד ואח"כ שכח. וי"ל ע' שלכאור' כל הכרח זה אינו אלא לשיטת הרמב"ם שכל ביאה אסורה משהגדיל מעכבת הבדיקה, א"כ יש להקשות שמא שכח ואין שתית המים מוכחת, אך לשיטת רש"י והראשונים שאינו מנוקה מעון הוא רק אם בא עליה אחר קו"ס אין כל חשש, דאטו בשופטני עסקינן שבא עליה זה עתה אחר שנסתרה ושכח. וצ"ע שהמל"מ הביא זאת אחר שהביא דברי התוס' בקידושין וביבמות לענין ידיעה, ולא בדעת הרמב"ם.

גם הגרש"ז אויערבאך צ"ל (כת"י, ונדפס בס' אהל חיים עמ"ס קידושין כז:) כתב שאין כל הכרח לדבריו, ד"ל דדוקא בשוגג אע"פ שאינו כ"כ עון מצד עצמו מ"מ מאחר ונודעה לו השגגה עליו לשוב בתשובה ולכן נחשב

שצד

פרק טז אין הבעל מנוקה מעון / מוגילת סוטה

כתב שלמסקנת התוס' תלוי רק אם נודע לו בשעת השקאה או לא ואין כל חילוק בין שוגג ומזיד. ובשיטת הירושלמי עי' הערה לח.

שוגג ומזיד בשאר איסור'ב להרמב"ם

י. אמנם דברי הראשונים הללו נאמרו בבא עליה אחר שנסתרה, אך בשאר איסור'ב המעכבים לדעת הרמב"ם נראה^{לט} שדוקא עון במזיד מעכב.

היז ושכח בשעת השקאה

יא. עבר עבירה במזיד ושכח ואף בשעת השקאה אינו יודע מכך, עי' הערה מ.

שכח שנאסרה עליו

יב. שכח הבעל שנאסרה עליו, חידשו התוס' שג"כ אינו מנוקה מעון אפילו לא בא עליה מא.

אלא ק"ו מהא דאפילו עון בניו ובנותיו מעכבין, ושם כמבואר ברא"ש וברמב"ן הוא רק כשידע ולא מיחה, א"כ גם שאר איסור'ב הנלמדין מינה אי"ז מעכב אלא כשהיתה העבירה במזיד אך בשוגג לא, ואפילו נודע לו בשעת השקאה. וכע"ז מבואר בנצי"ב (מרומי שדה ו).

מ. כאמור לעיל, שיטת המל"מ שתלוי רק בידוע ואינו יודע בשעת השקאה ואין הפרש בין שוגג למזיד, ועי' לעיל (הערה ל"ז) מדברי הקה"י שאחר שנודע שעה אחת לא תועיל השכחה, וביארנו ג"כ לשיטת הגרש"ש, ובמזיד הרי לעולם מיירי בידע מעיקרא ושכח, גם הבאנו מש"כ הגרש"א זצ"ל שיש לחלק בין שכח בפשיעה או מחמת אונס וחולי וכיוצ"ב, ועיי"ש מה שהבאנו עפ"י התוס' במס' שבועות.

מא. התוס' (שבועות ה. ד"ה ונעלם) כתבו שאפילו אם לא בא עליה מ"מ מאחר ושכח מוכח שאינו מקפיד, ולא גרע מעון בניו ובנותיו שאמרו שאין המים בודקין אם לא מיחה בהם, והיינו משום שנקל הדבר בעיניו וכמוש"כ שם גם בתורא"ש. וכ"ה בריטב"א (שם ד"ה והנכון יותר) שביאר משמעות הפסוק ונקח האיש מעון אע"פ שאין בידו עון עיי"ש.

בדובב מישרים (ח"ד סי' ש"ו) העיר מדברי התוס' הללו עמש"כ המג"א (ק"ח ס"ק י"א) לענין תשלומין בתפילה ששכחה חשובה אונס. ולפ"ר יש לחלק, דבתפילה הנידון הוא על עצם התפילה שחיסר האם נמנעה מחמת מזיד או מחמת שוגג ואונס, ומאחר ובפועל לא היתה שעה שנוכח ואעפ"כ לא התפלל לכן אע"פ שעצם השכחה נחשבת פשיעה מ"מ התפילה נעדרת בשוגג

לח. בירושלמי (פ"א ה"ג) אמרו כשם שהמים בודקין אותה על כל ביאה וביאה שהיא מקבלת את בעלה אחר הבועל כך הם בודקין אותו. והקשה הירושלמי שהרי אם אינו מנוקה מעון אין המים בודקין אותה כלל, ומשני ר' אבין בשם רבי הילא כאן ביודע כאן בשאינו יודע. ובפשטות כוונת הירושלמי לחלק שכשודע הבעל בשעת ביאתו שנאסרה עליו כבר אינו מנוקה מעון, אך כשלא ידע שנאסרה עליו מנוקה הוא מעון, וכ"כ הקה"ע והפ"מ (שם) והק"א (ו. כו:). ולפי"ז משמע שהעיקר תלוי בשגגת הביאה ולא בידעתו בשעת ההשקאה, ודלא כמוש"כ התוס' (יבמות נח. קידושין כו: ד"ה ונקח) הנ"ל. אולם בשיירי קרבן פירש כוונת הירושלמי שידוע ואינו יודע היינו בשעת השקאה, וכשיטת המל"מ (פ"ב ה"ח) שבין מזיד ובין שוגג העיקר תלוי בשעת השקאה, [ועי' במנחת קנאות (כח). שהכוונה לבעל שבא עליה אחר ששתתה ועדיין לא מתה, ומחודש טובא לפו"ר]. וע"ע בחי' ר' מאיר שמחה (יח:).

לט. יסוד הדברים הבאנו לעיל (הערה ל"ו) שמדברי הראשונים משמע שדוקא אחר שנסתרה היה לו ליהרר יותר ולכן אי"ז שגגה גמורה, אך בשאר איסור'ב אף הן מודו שבשוגג אינו מעכב הבדיקה. ובפרט שהריטב"א בתחילת דבריו שם מפרש להדיא כרש"י שמנוקה מעון היינו בטומאה זו שבא עליה אחר שנאסרה.

וכ"כ הבית אפרים (אה"ע סי' ר' ד"ה ולכן) שמש"כ התוס' שאם יודע בשעת ההשקאה אינו מנוקה מעון אפילו בא עליה בשוגג, כ"ז רק בבא עליה אחר שנסתרה שבזה אמרינן דאע"פ שהיה זה בשוגג מ"מ כל שבשעת השקאה יודע אינו מנוקה מעון, אך בשאר איסור'ב שאינן

ובפרישכם כפיכם ידיכם דמים מלאו אף בשוגג סוכ"ס ידיו דמים מלאו, ואפ"ה מצינו לשיטת מהרל"ח ופר"ח ומובא במשנ"ב (ס"ק קכ"ח) שבאנסוהו שפיר נושא את כפיו שהרי פטור משום ולנערה ל"ת דבר. הרי מבואר שבאונס אף אינו נחשב כמי שעשה העבירה ושאינו משוגג שאע"פ שאינו נתבע סוכ"ס במציאות ידיו מלאות דם. וא"כ היה נראה שה"ה בנידון"ד שאע"פ שכתבו התוס' שבשוגג אם נודע לו בשעת השקאה אינו מנוקה מעון קרינן ביה, מ"מ בנאנס אפילו נודע לו בשעת השקאה הרי הוא מנוקה מעון.

אמנם בפשוטו אינו כן, ויש להעיר בזה עפ"י הקדמה קצרה, [והארכנו בזה במקו"א] שאע"פ שנודעו דברי החמ"ד ש" (א"ח סי' ל"ח) שגדר אונס היינו כאילו לא נעשה המעשה על ידו, מ"מ יש לחלק בזה בין אונס בגופו ממש שאזי אכן מאי הו"ל למיעבד ולא היה קעביד ליה, להיכא שהיה אונס בדעתו בדבר שלא הו"ל לאסוקי אדעתיה, שבאופן זה הרי עשה המעשה מעצמו ובבחינה גמורה אלא שטעה בשיקול הדעת, ובאופן זה א"א לומר שאינו כעושה, ורק יש בזה 'פטור' אונס לדונו כאילו נאנס ממש ולא עשאו. ובהו מבואר מה שבג' עבירות מחוייב למסור נפשו ולא אמרינן שהרי"ז כנעשה מאליו ולא היה קעביד ולמה לא יעבור ויחיה, משום שבאופן שאין לו היתר ומחוייב למסור נפשו הרי אית ליה מה למיעבד, ימות ואל יעבור, ולכן באופן זה אינו אונס גמור רק 'פטור' מטעם אונס. וזהו ביאור דבריו המיוחדים דהרדב"ז (פ"כ מסנהדרין ה"ב) שהרמב"ם כתב שאם עבר ולא נהרג אינו נהרג משום ולנערה ל"ת דבר, והרדב"ז שם כתב שאם עברו ביי"ד והרגוהו אינן כהורגין נפש מישראל רק כעוברין על לאו דולנערה ל"ת דבר שהרי היה דינו ליהרג, וכל הרואה תמה שהרי מאחר ועפ"י דין פטור א"כ ממילא עברו על רציחה גמורה, וכבר תמה בזה הקוב"ש (כתובות אות י"א). ולהנ"ל הביאור שמאחר והיה עליו ליהרג א"כ אינו אונס על המעשה באופן שאינו מיוחס אליו ויש כאן עבירה גמורה שעשאה, אלא שיש לו 'טענת פטור' דאונס, וע"ז קאמר שאם עברו ביי"ד והרגוהו עברו על לאו שהזהירה התורה לקבל טענת האונס ולפוטרו, אך אי"ז הורג נפש שהרי עשה מעשה גמור. ובמקו"א הארכתי בזה טובא מכמה וכמה סוגיות ואכמ"ל.

ואחר הקדמה זו נראה, דאם נאנס בגופו ממש כגון שנתקשה לאשתו והדביקוהו נכרים על הערה וכיוצא ב

ואונס ויש לה תשלומין, כמו במפיל עצמו לידי חולי שוראי יכול אח"כ להשלים תפילתו שהתפילה עצמה נמנעה מחמת אונס, [ולא גרע מתחילתו בפשיעה וסופו באונס שנחשב אונס לגבי תפילה כמבואר בנימוקי" (ב"ק י: מדפה"ד)]. משא"כ חידוש התוס' שעצם השכחה נחשבת פשיעה דאינו מקפיד על העון, כשהנידון הוא כלפי עצם השכחה כשנתבע הגברא לזכור אינו אונס, שכל ענין אינו מנוקה מעון היינו עצם מצב הגברא שאינו משים על ליבו ולא עצם העבירה עצמה.

מב. כתבנו הספק באופן זה לדעת התוס' הנ"ל דאפילו שוגג שאינו מעכב מ"מ אחר שנודע לו אינו מנוקה מעון ומעכב, כיצד יהא הדין בנוגע לו מן האונס, דאילו להריטב"א ודעימיה שעיקר הטעם הוא משום שאחר שקינא לה היה לו ליהרר טפי והוי קרוב למזיד ודאי אינו שייך באונס.

ומתחילה יש לציין שבחת"ס (ח"ה סי' ר"א) מבואר שגם באונס נחשב אינו מנוקה מעון, שאל"כ בגמ' (יבמות נח). דשו"ט היכי משכח"ל קדמה שכיבת בעל בארוסה ושומ"י והרי אם לא כנסה הרי שאינו מנוקה מעון, ולא משני באונס, ומוכח שאפילו באונס עכ"פ אינו מנוקה מעון קרינן ביה. אולם עורר החת"ס שמדברי התוס' (שם נח: ד"ה דהא) מבואר שבאונס נחשב מנוקה מעון, וכוונתו שהקשו שם דנוקי בגוונא דנפל מן הגג או נתכוין להטיח בכותל שאינו קונה לכו"ע כיון שאין בה כוונת שכיבה, ודחו שאי"ז נחשב קדמה שכיבת בעל מאחר ולא נתכוין לשכיבה. ולכא"ר הרי אם לא קנה כלל נמצא שפגע באשת אח שלא במקום מצוה באונס, ואעפ"כ הקשו התוס' דנוקמי בהכי ולא דחו שבכח"ג אינו מנוקה מעון, הרי מוכח שבאונס נחשב מנוקה מעון. ובחת"ס הנ"ל וגם בראש יוסף (חולין יא:) כתבו שדעת המל"מ (פ"ב ה"ח) שגם בעבירה באונס נחשב אינו מנוקה מעון, וצ"ע. ועי' יריעות שלמה (סי' כ"א, סוגיא דגלגול שבועה, אות ד) שברירא ליה שאונס אינו עון, גם בנהור שרגא (יבמות נח. ד"ה ונקח) פשיט"ל שאונס חשיב מנוקה מעון, [אא"כ יכול לברר וכיוצא בממילא אינו אונס עיי"ש]. ולהלן מה שיש להעיר בעניותינו בנידון זה.

לענין ברכת כהנים מבואר (א"ח סי' קכ"ח סל"ה) שכהן שהרג את הנפש אינו נושא את כפיו ואפילו בשוגג, ומקור דין זה הוא מדברי התוס' (יבמות ז. ד"ה שנא') שכתבו דאין קטיגור נעשה סניגור ומכיון שהרגו בידיו וכתוב

עבירה ב'מתעסק'

יד. עבר עבירה במתעסק, יל"ע האם נחשב מנוקה מעון^{מג}.

שב בתשובה

טו. חטא ושב בתשובה יל"ע האם מועיל שייחשב כאינו מנוקה מעון^{מד}. ויש

רק לענין קרבן, א"כ מאי נפק"מ שמתעסק הוא והרי מתעסק דינו כשוגג, ובכס"מ שם אכן כתב שהכונה שהוא חייב לשמים, ובמרחשת כתב שהרמב"ם והראב"ד אזלו לשיטתייהו, שלהרמב"ם (פ"ב מסוטה ה"ח) הסובר שכל ביאה אסורה מחשיבתו לאינו מנוקה מעון ואפילו שניות מד"ס, איצטריך למימר שנחשב עבירה גמורה לענין זה, אך הראב"ד דפליג ס"ל כשיטת רש"י שדוקא אם בא עליה אחר שנסתרה, א"כ אין כל נפק"מ בשאר חייבי לאוין ושניות אם נחשב עבירה או לא זולת לענין קרבן. [ועי' לעיל (הערה כ"ב) ספק המל"מ האם הראב"ד אכן חלוק על עיקר שיטת הרמב"ם דכל ביאה אסורה מחשיבתו לאינו מנוקה מעון, או שמא רק בארוסה בבית חמיו הוא דפליג].

מד. ספק זה העלה המל"מ (פ"ב ה"ח ד"ה ויש), וכתב שאפשר שגזיה"כ היא שלא יעשה המקום נס זה אלא למי שלא בעל ביאה אסורה מימיו, וא"כ אפילו הושחרו פניו מתעניות מ"מ אינו מנוקה מעון קרינן ביה עכ"ל. והביא שכבר נסתפק בזה [מהר"ם גאלאנטי ז"ל] בספר קרבן חגיגה (סו"ס פ"ב) [פ"ד מהל' סוטה הי"ז], ולפז"ר נטיית דבריו היא שמועלת התשובה, אך המל"מ ברירא ליה שלא מהניא תשובה, וגם הפמ"ג בראש יוסף (חולין יא:): הסכים לדבריו. ובספרי דבי רב (נשא) נתפלא על המל"מ שהקרבן חגיגה רק נסתפק בזה ואינו נוטה כלל לומר שתועיל התשובה. והספד"ר נטה לומר שתועיל תשובה, וכמבואר בגמ' (יומא פו.) ונקה לא ינקה מנקה לשבין, הרי דע"י תשובה חשיב 'מנוקה', עיי"ש.

ובס' בני דוד [תלמיד המל"מ] על הר"מ הל' סוטה (פ"א ה"ב) הביא שמהרש"י נסתפק בזה והעלה שאין דבר העומד בפני התשובה, ושוב הביא שם שהמל"מ ס"ל שאינו מועיל, שאילו היתה התשובה מועילה הו"ל להגמ' (יבמות נח.) לתרץ על קושיית מנוקה מעון דמיירי כשעשה תשובה, וכ"ה במל"מ שלפנינו הנ"ל שם. והן אמנם כפי שהבאנו את סברת המל"מ כלשונה שלא תועיל התשובה מטעם שלא יעשה המקום נס, המעייץ בדברי הקרבן חגיגה הנ"ל נראה מדבריו שטעם אחר יש לו בזה, שכתב: או נאמר שכיון שבא ביאה

ודאי מנוקה הוא מעון [ודלא כהחת"ס הנ"ל שכתב אפי' בהדביקהו שאינו מנוקה מעון], וזהו אכן מש"כ התוס' יבמות הנ"ל שבנפל מן הגג וכיוצ"ב נחשב מנוקה מעון דמאי הו"ל למיעבד. אך אם אנסוהו שאם לא יעבור יהרג ומחמת מיתה עבר אזי אינו מנוקה מעון מאחר וביאה זו אסורה היא לו אע"פ שיש לו פטורא דאונס, דסוכ"ס היה לו ליהרג ולא לעבור.

אך אם אירע לו שאנסוהו בביאה אסורה שאין דינה ביהרג ולא יעבור כגון לאו דגרושה לכהן שאינה אלא לאו בעלמא וכמבואר בר"ן (סנהדרין עג.) שיעבור וא"י, [אולם עי' רמ"א (יו"ד סי' קנ"ז ס"א) שבג"ע יהרג וא"י אפילו בדבר שאין בו אלא לאו בעלמא], או ביאת נדה לשיטת הפנ"י בתשו' (ח"ב סי' מ"ד) שיעבור ואל יהרג, או בועל ארמית שלא בפרהסיא שלדעת רבינו יונה (סנהדרין עד:) וארחות חיים שהביא הב"י (אה"ע סי' ט"ז ושם בשם הרמב"ן) שאינו בכלל יהרג ואל יעבור אלא בפרהסיא, וכ"נ מסתימת הרמ"א (שם סי' ט"ז ס"ב). או ביאת בהמה לשיטת הר"ן (סנהדרין עג.) שלטעמא דפגם יעבור ואל יהרג, ודאי מנוקה הוא מעון משום דמאי הו"ל למיעבד והרי התורה ציותה אותו לעשות כן ולהציל חייו.

מג. דבר זה תלוי במה שנחלקו האחרונים בגדר 'מתעסק', שהגרע"א (שו"ת קמא סי' ח') העלה שמתעסק מעשה עבירה גמור הוא אלא שפטרותו תורה מקרבן, ואילו הנתיח"מ בספרו מקור חיים על הל' פסח (פתיחה לס' תל"א) כתב שהוא פטור גמור, וכך נראה דס"ל ג"כ להלח"מ (שבת פ"א ה"ח בסופו), וע"ע באו"ש (גירושין פ"א הי"ז). א"כ לכשנדרון האם נחשב מנוקה מעון או לא תלוי הדבר בצדדים הנ"ל, שאם נחשב עבירה אלא שפטור מקרבן הרי שאינו מנוקה מעון, משא"כ לדעת האחרונים דפליגי על הגרע"א הרי שמנוקה הוא מעון לגמרי.

והמרחשת (ח"א סי' מ"ב אות א') עמד בזה שדבר זה תלוי בנידון הנ"ל, והביא דהנה הרמב"ם (פ"א מאיסורי הי"ב) כתב שהבא על העריות במתעסק חייב, וכן בחייבי לאוין וכן ובשניות, והראב"ד השיג: א"א חייבי לאוין לא ידעתי למה קרבן אין כאן, כלומר הראב"ד תמה [לביאור המ"מ] שהרי חיי"ל שוגגין וכ"ש שניות שהן מדרבנן בלא"ה אין בהם מלקות וחומרא דמתעסק בעריות היא

בלא"ה אינה שותה ושונה דאילו קלקלה אח"כ היו המים בודקין אותה כבר, ותי' הנצי"ב דמייירי שאחר השקאה ראשונה עבר הבעל עבירה ושוב אינו מנוקה מעון ואין המים בודקין אותה כשקלקלה, ומ"מ אח"כ עשה תשובה ולכן יכול להשקותה שנית דהשתא אחר ששב כבר נחשב מנוקה מעון. עוד כתב הנצי"ב (כג:) לרבנן במעוברת חבירו ומינקת חבירו דס"ל שיכול להשקותה, אף שהרי עבר בביאה האסורה מד"ס, ותי' די"ל שעשה תשובה ושוב הו"ל מנוקה מעון.

ויש לעורר שלכאורה גם לצד זה שמהניא תשובה מ"מ יש לדון שמא כ"ז נאמר דוקא כשחטא אחר הקינוי ועשה תשובה קודם השקאה, או שחטא קודם הקינוי ואף שב בתשובה קודם הקינוי, דאילו בשעת הקינוי עצמו לא היה מנוקה מעון א"כ נפסל עצם הקינוי עצמו מחמת שאינו קינוי הראוי להשקאה, ונאפילו נימא שנעקרת העבירה למפרע מ"מ ל"ש להכשיר חלות למפרע, כשם שעדי קידושין הפסולים מחמת רשעה לא נתכשרה עדותן למפרע כשעשו תשובה, ופשוט, ובס"ד מצאתי חילוק זה בס' שלל דוד עה"ת (נשא ה, כב). אך שמא אינו כן ואי"ז נחשב קינוי שאינו ראוי להשקאה רק כאשר איכא חיסרון במהות האשה וכדו', משא"כ בענין זה שהוא כעין עונש וכמוש"כ הרמב"ן עה"ת (פ' נשא) שלא יעשה המקום נס וכו' וכמו"כ לשון המל"מ הנ"ל, א"כ אי"ז דיחוי בעצם רק עיכוב על בדיקת השתיה, וכל ששב בתשובה קודם השקאה ממילא מהניא, ובאופ"א אפש"ל שממילא גם מעיקרא אי"ז דיחוי מאחר ובכל שעה ושעה בידו לשוב ולהיות מנוקה מעון. וביותר נראה לפימ"ש"כ התוס' (קידושין כז: ויבמות נח). שעבירת שוגג מעכבת רק אם זכורה לו בשעת השקאה, והמל"מ (פ"ב ה"ח) ס"ל שהכל תלוי רק בידיעה בין בשוגג ובין במזיד, נמצא שאי"ז בגדר 'אשה שאינה ראויה להשקאה' ואין כאן דחיה בהקינוי או בסתירה או בתביעת הבעל וכיוצ"ב, וכדחזינן שאם ישכח הבעל מן העבירה יוכל להשקותה, ואינה נחשבת 'דחוויה' מהשקאה רק מניעה על מסירתה להשקאה במצב זה שידוע בעצמו שאינו מנוקה מעון.

ובמנחת קנאות הנ"ל עמד בנידון זה וכתב שבדאי כל שבשעת הקינוי או אחר סתירה בעל בעילה אסורה א"כ אינו מנוקה מעון ונדחית משתיה לגמרי, והרי"ז כמוש"כ הרמב"ם (פ"ב ה"א) שאם לא היו לו בנים בשעת קינוי ונולדו אח"כ קודם סתירה אעפ"כ אינה שותה, משום שנדחית מלשתות בקינוי זה, וכל הנידון הנ"ל הוא כשעשה תשובה קודם הקינוי האם מועיל לענין שמעתה ואילך ייחשב כמנוקה מעון או לא. ולהאמור יל"ע מדברי התוס' והמל"מ דתליא בידיעתו, א"כ שמא אם שב

אסורה אין תשובה מועלת לדבר זה, כי מה שהיה עבר ומה תשובה יהיה לביאה אסורה, הסיגופים וההפסקות יועילו לעולם התגמול אבל כדי שיבדקו המים צל"ע, עכ"ל. מבואר שעיקר סברתו היא שכשם שלא מהניא תשובה לענין חיובי מיתות ביי"ד או מלקות וכיוצ"ב, משום שכל תועלת התשובה היא כלפי שמיא אך בכל הנוגע לעולם המעשה לא מהניא, א"כ כמו"כ הכא אינו יכול עי"ז לחייבה בהשקאה, ויל"ע בזה.

ובמנחת קנאות (מז:) עורר שהרי בתשובה מיראה מבואר בגמ' (יומא פו:): שזדונות נעשו לו כשגגות, א"כ לפימ"ש"כ המל"מ להוכיח שגם ע"י עבירה בשוגג אינו נחשב מנוקה מעון א"כ לא תועיל לזה תשובה דעדיין מכלל שוגג לא נפיק, ותשובה מאהבה לא שכיח כי בני עליה המה מועטים, עכ"ל. ונבערול"נ (מכות י). כתב: דרוב תשובות בני אדם הן מיראת עונש. גם הנצי"ב (ו). ובספרי דבי רב (פ' נשא שם) עמדו בכעין סברות הללו שע"י תשובה מיראה נעשה כשוגג ותלוי בדין שוגג האם נחשב מנוקה מעון.

גם החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' ג') האריך בענין זה, ותמצית דבריו שם לדון שאע"פ שבאמת מעיקר הדין ראוי היה שתועיל תשובה לענין זה, מ"מ בפועל לא מהניא, שהרי לא נוכל לסמוך על השקאה זו להתירה לבעלה, מאחר והאדם יראה לעינים ולא ללבב ולא נוכל לדעת האם אכן שב בתשובה גמורה, ונמצא שאין כל הוכחה ובירור ע"י שתייתה באופן זה. ובשואל ומשיב (תנינא ח"ד סי' ה') השיב לשואל שכתב סברא זו, דאע"פ שהוא דבר מושכל מ"מ למה לא נאמינו אחר שהוא אומר שעשה תשובה שהרי אדם נאמן ע"ע ובודאי לא ירצה למחוק את השם לחינם עיי"ש. ולענ"ד י"ל שלגבי עצמו אכן נאמן אך מ"מ אינו יכול לחייב אותה לשתות ולהאמינו, מאחר וכעת עפ"י המוחזק לנו אין לו זכות לחייבה לברר בהשקאה ואיהו דאפסיד אנפשיה שאינו מנוקה מעון שהעיכוב בא מחמתו, ואינו נאמן לחייבה בהשקאה ובהוכחה.

ובדברי הנצי"ב (מרומי שדה ז). מבואר דפשיט"ל שמהניא תשובה, שכתב עמ"ש"כ התוס' שם בהא דמשינן בשלהי הסוגיא דיש לה עדים במדינת הים לא שכיחא, וכתבו התוס' שם (ז. ד"ה יש) דה"ה בא עליה בדרך נמי לא שכיחא, וכתב הנצי"ב דלפמ"ש"כ הרמב"ם ז"ל דכל עבירות איסור"ב מעכבין בדיקת המים א"כ אמאי לא שכיח, וי"ל דודאי בודק את עצמו הבעל אם אין בידו עבירה של זנות, ואם יש ישוב ויחזור בתשובה דלמאי יגרום מחיקת השם בכדי, עכ"ד. עוד מבואר בנצי"ב (יח:) שהנה המהרי"ט (ח"מ סוסי ק"ה) הקשה במה שדנו בגמ' שם האם האשה שותה ושונה או לא, שלכאורה מאחר ואמרין אמן שלא נטמאתי אמן שלא אטמא, א"כ

שחילקו בין בא עליה אחר שנסתרה למי שבא ביאה אסורה מימיו^מ.

בעון שאחר השקאה קודם הקרבה

טז. היה הבעל מנוקה מעון בשעת השקאת המים ואח"כ עבר איסור קודם הקרבת המנחה, ונמצא שבשעת הקרבת המנחה כבר אינו מנוקה מעון, נסתפק המנח"ח^מ האם המים בודקין את אשתו או לא.

בבדיקה להבא

יז. עוד נסתפק המנח"ח כשבשעת ההשקאה היה מנוקה מעון אך אח"כ בא ביאה אסורה, האם יבדקוה המים בעתיד דקימ"ל שהמים בודקין גם על להבא^מ.

המים עד שתיקרב, או שמא אין הבדיקה אלא ע"י המים לחודייהו ואלא שחייב להביא עמהם מנחה אך אי"ז חלק מן הבדיקה, ונבנוסח אחר י"ל שיש להסתפק האם מה שאין המים בודקין עד אחר הקרבת המנחה הוא עיכוב על חלות בדיקת המים, או שכבר נבדקה בשעה ששתתה ורק הפורענות בפועל מעוכבת עד שעת הקרבת המנחה]. ולכן לא קפדינן שיהיה אז מנוקה מעון, והניח בצ"ע. ובמנחת קנאות (כה) ברירא ליה שודאי בכה"ג אין המים בודקין אותה.

מז. מנח"ח (שס"ו סק"ו). וכבר נסתפק בזה המהר"ם גאלנטי (קרבן חגיגה פ"ד הי"ז) ומובא בתשו' החיד"א (חיים שאל ח"ב סי' ג' ד"ה עוד ראיתי) ודעתו שם שבעינין שיהא מנוקה מעון מתחילה ועד סוף. והקרבן חגיגה הנ"ל וכ"כ מדנפשיה הנצי"ב (מרומי שדה יח): כדבר פשוט שאם נעשה הבעל אינו מנוקה מעון לא יבדקוה בעתיד, ובכך תירץ קושיית מהרי"ט (חור"מ סי' ק"ה) שהקשה מדוע ממעטינן שאינה שותה ושונה הא בלא"ה מגלגלין גם על העתיד וממילא תיבדק, וכתבו שאם אח"כ עבר עבירה ונעשה אינו מנוקה מעון שוב אין המים בודקים, ואם אח"כ שב בתשובה מהניא שעתה יוכל לחזור ולבודקה, [ע"י לעיל (סעי' ט"ו) מדברי האחרונים האם מהניא לזה תשובה]. ומבואר בדברי המהר"ם גאלנטי והנצי"ב שלהצד שמהניא תשובה לחזור להיחשב מנוקה מעון, מ"מ לא מהניא להחזיר הבדיקה הראשונה לפעול דבדיקה זו פקעה ואזדא לה, וצריכה השקאה מחודשת, וצ"ת.

תמצית הנידון הוא משום שיש לדון בעיקר מה שמצינו שהמים בודקין גם על העתיד האם הכוונה שכבר כעת נבדקת וממילא אם אח"כ תזנה תמות, או שמא אינם בודקים כעת ולא שייכא חפצא דבדיקה על עבירה שעדיין לא נעשית, ומה שמועיל על להבא היינו שבעת ההיא לכשתזנה תועיל השתיה ההיא וכאילו שתתה שנית בזמן ההוא, א"כ עצם חלות הבדיקה היא בעת ההיא ולא

בתשובה קודם ההשקאה לא גרע מעבירה שבידו שאח"כ נתעלמה מידיעתו.

אמנם בדברי הנצי"ב הנ"ל מבואר דהיה פשיט"ל [אחר שחילק שרק בשאר איסור"ב מהניא תשובה ולא בבא עליה בעלה משנסתרה] שאם אכן ישוב אחר שנסתרה יועיל ויוכל להשקותה [וכ"כ גם במתני' (ו). ולקמן כב:], ובכך פירש מדוע תנן בסתמא במתני' לענין איסור תרומה רק גוונא דבעלה בא עליה בדרך משום שהוא מוחלט, משא"כ שאר איסור"ב אפשר שישוב בתשובה ותוכל לבדור הדבר ע"י שתיה, וצ"ע.

יש לעורר שממש"כ התוס' (יבמות צה. ד"ה אילימא) שאם אמר הבעל איני משקה אינו יכול לחזור בו, והוכיחו זאת מהא דהאומר איני משקה נמנית בין אלו שמנחותיהן נשפוט, א"כ לכאור' כמו"כ בעלה בא עליה בדרך הנמנה באותן שמנחותיהן נשפוט משמע שאינו יכול לחזור בו ע"י תשובה. והנצי"ב (ו). כב: קדושין כז: אכן הוכיח מינה שבבא עליה הבעל בדרך לא מהניא תשובה רק בשאר איסור"ב. ויל"ע אם נוכל לומר בזה ע"ד מש"כ האבנ"מ (י"א סק"א) שעכ"פ תיפסל המנחה מתורת דיחוי.

מה. כאמור בהערה הנ"ל הנצי"ב (ו). ובמתני' כב: קידושין כז: חילק כחילוק זה, גם בתורת חסד (ח"ב אה"ע סי' ר' אות ו) הביא ספק המל"מ, ודעתו שיש לחלק ביניהן, שבבא עליה משנסתרה לא מהניא תשובה אחר שהוא עצמו נטמא בטומאה זו, משא"כ אם בא ביאה אסורה מימיו בענין אחר שפיר מהניא תשובה כמו בכל שאר מיני עבירות. וע"ע בדבר שאול (סי' נ"א אות ח). ועיימשנ"ת בחידושים (סי' ל"ז).

מז. מנח"ח (שס"ו סק"ה) נסתפק בזה לפי המבואר (ריב"ם פ"ג הט"ו) דהלכה כחכמים שקודם מקריב את מנחתה ואח"כ משקה אותה, ושורש הספק הוא האם המנחה אף היא נחשבת כחלק מן הבדיקה ולכן מעכבת את בדיקת

כשיזכות תולה

יח. כמו"כ יש להסתפק^{מח} כשהיה הבעל מנוקה מעון בשעת השקאה, אלא שזכות תלתה לה, ואחר זמן בא ביאה אסורה ואינו מנוקה מעון האם יבדקה המים או לא.

עבר עבירה בקטנותו

יט. עבר עבירה בקטנותו ומשהגדיל לא חטא הרי"ז מנוקה מעון^{מט}.

עבר עבירה בגיותו ונתגייר

כ. גר שעבר עבירה בגיותו נחשב מנוקה מעון^י.

הפורענות הבאה על האשה, שהרי הבעל מותר בה לאלתר, ובירושלמי (פ"ה ה"א) אף מבואר שהבועל אכן מת לאלתר וכמובא בתוס' (כו: ד"ה כשם), וא"כ מאי איכפ"ל שבעת כבר אינו מנוקה מעון והרי הוא כבר אינו תובע מאומה רק היא נבדקת, אלא שבפועל מתמשך העונש על פני זמן רב, וכשם שלכאור' נראה פשוט שאם שתתה וזכות תלתה לה ובינתיים מת הבעל ש"מ תמות אח"כ, וצ"ע. ואף החיד"א (בתשובתו הנ"ל) כתב לדחות צד זה שהרי קיי"ל שלא לאלתר מתחילה להתנוון וא"כ איך אפשר שתתחיל להיענש ואח"כ יופסק באמצע.

מט. מלשון הרמב"ם (פ"ב ה"ח) שכתב כל שבא ביאה אסורה מימיו 'אחר שהגדיל' מבואר בהדיא שביאת קטן אינה נחשבת עון לענין זה, ובי"ד איתן' (בס' הלקוטים) שהמקור מדכתיב 'איש'. ובתשר' חת"ס (ח"ה סי' ר"א) מבואר שגם ביאת בן ט' שנים נחשב אינו מנוקה מעון, וציין להמבואר באו"ח (סי' שמ"ג) שיש לו עונש קצת הרי שנחשב עבירה. וצ"ע ג' שהרי כל מקור שיטה זו שגם בשאר עבירות נחשב אינו מנוקה מעון הוא מדברי הרמב"ם, והוא גופיה כתב בתו"ד בהדיא שדוקא ביאה אסורה מימיו 'אחר שהגדיל'. וצ"ע.

עוד יעויין בשו"ת ח' הרי"מ (אה"ע סי' כ"ז) שפלפל בקושיית השואל להוכיח דלא כשי' הר"י ברזילי ז"ל דאב יכול לקדש אשה לבנו קטן, והוכיח דכד שו"ט בגמ' (יבמות נח). לאשכוחי קדמה שכיבת בעל ושיאה מנוקה מעון לוקמיה בקטן בן ט' שנים שביאתו ביאה ועדיין נחשב מנוקה מעון מאחר ולא בר עונשין הוא, ועיי"ש מה שהשיב הח' הרי"מ בתו"ד דגם הו"מ לאוקמיה כגון פיקח גדול שנשא ונתחרש או נשתטה וכו' עליה אחר קינוי ושוב נשתפה שעדיין נחשב מנוקה מעון, ויל"ע.

נ. דבר זה נפתח עפ"י מה שדנו באשת הגר האם שותה

שבעת נבדקת על העתיד, ונפק"מ אם בתחילה היה הבעל מנוקה מעון ואח"כ חטא.

ויש בנותן טעם לציין מש"כ הצפנ"פ (תנינא עמור' ס"ז, ובשו"ת סי' ר"ב) לבאר המיעוט שהביא הספרי (פיסקא ס"ד) 'בתוך עמך' ולא בזמן הזה, היינו שאין פרשת סוטה נוהגת אלא בזמן הבית, ותמה הצפנ"פ מדוע צריך למעט והרי בלא"ה א"א לקיים הפרשה אם לא בפני הבית שהרי צריכין להביא מנחה ועפר מקרקע המשכן ומי כויר. וביאר הצפנ"פ שהמיעוט אתא לאופן שמשביעה על להבא, ולולא ילפותא זו ראוי היה שאם השביעה על להבא ובינתיים חרב הבית מ"מ תיבדק גם אחר החורבן, וע"ז ממעט שכל תורת סוטה אינה נוהגת אלא בפני הבית. ומדבריו נראה שבדיקת העתיד אי"ז שמעיקרא חיילא חלות בדיקה, אלא רק מעשה שתייה, ודי בכך כדי שלא נזדקק להשקוטה שנית כדי לפעול עליה בדיקה נוספת, אך עצם חלות הבדיקה היא אח"כ בשעת הטומאה השנית, דאילו כל חלות הבדיקה מעיקרא היא ורק שבפועל כשתזנה תמות לא מסתבר שתועיל ילפותא זו לעכב את תוצאת פעולת הבדיקה, וכשם שאם היתה לה זכות תולה וכבר מתוונה והולכת לא נימא שמשחרב הבית יופסק המשך חוליה.

מח. ספק זה העלה מהר"ם גאלאנטי (קרבן חגיגה פ"ד ה"ז), והובא בחיד"א (חיים שאל ח"ב סי' ג' ד"ה תו חזיתיה), וספק זה מחודש יותר מן הספק הנ"ל [לענין בדיקה על להבא כשחטא בינתיים], שבנידון הנ"ל מובן שיש לדון מאחר וכל הסיבה לבדיקתה אירעה רק כעת, אלא שמעשה הבדיקה נעשה בהשקאה שהיתה בעבר ואז היה מנוקה מעון, ויתכן לדון שניזיל בתר השתא מאחר וכל עיקר התחלת חיובה בבדיקה נוצר כעת. אך נידון זה שונה לחלוטין, שהרי לכאור' זכות תולה אי"ז בגדר עיכוב על חלות עצם ההשקאה והבדיקה עצמה אלא עיכוב על זמן

עון בניו ובנותיו

כא. לא רק עון זנות שלו מעכב את בדיקת המים אלא אף^{נא} עון זנות בניו^{יב} ובנותיו מעכב את בדיקת המים המרים, ואפילו עון איסור פנויה^{נג}. אך דעת כמה מן

ג) כתב שודאי אין נביא רשאי לחדש מעצמו והוא הלממ"ס רק אסמכוה אקרא דדברי קבלה. אולם בדברי ר"ת בספר הישר (חלק התשובות סי' כ') כתב להדיא שאי"ז אלא אסמכתא, וראייתו עמו שהרי דרשו בגמ' שם מן הפסוק שאפילו עון דפנויה מעכב והרי מדאורייתא מנוקה הוא מעון, וע"כ שהפסוק אינו אלא אסמכתא.

נב. לשון הגמ' (מו: שם) וכי תימא עון ידידיה אין עון דבניה ודבנתיה לא ת"ש וכו', ומבואר בלשון הגמ' שדין זה הוא גם בזנות 'בניו', אמנם בלשון הפסוק גופיה מצינו רק שעון 'בנותיו וכלותיו' מעכבות את בדיקת המים, גם בלשון התורא"ש שם נראה שגירסתו בגמ' עון דבנתיה וכלתיה, והיינו נמי רק בנותיו וכלותיו ולא בניו. ובמנח"ח (שס"ה ס"ק ט"ו) עמד בהערה זו שבפסוק לא מצינו כי אם עון בנותיו וכלותיו ומלשון הגמ' משמע כי גם עון בניו הזכרים בכלל, וצידד לומר שעכ"פ מסוף המקרא יש ללמוד זאת מדכתיב 'כי הם עם הזנות יפרדו ועם הקדשות וגו' דמשמע שכולל גם בניו הזכרים.

נג. בגמ' (שם) למדו דבר זה מהמשך הפסוק הנ"ל שנא 'כי הם עם הזנות יפרדו ועם הקדשות יזבחו', דמשמע לאו דוקא עון דאש"א אלא גם עון דפנויה. והמהרש"א בחא"ג ביאר שהילפותא היא מדכתיב 'עם הזנות' דמשמע פנויות וכדמצינו (בראשית לז, לא) הכוונה יעשה את אחותינו, ושם היתה פנויה. והאחרונים תמהו שהרי לא קיי"ל כר"א דפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה, ואילו כאן משמע ליה פנויה מלישנא דזונה. ובמצפ"א כתב שעיקר הילפותא היא מהמשך המקרא דכתיב 'ועם הקדשות יזבחו', וקדשות היינו פנויות כמבואר ברמב"ם (פ"א מאישות ה"ד) שהבא על אשה בלא קידושין לוקה שהרי בעל קדשה ונאמר לא תהיה קדשה וגו', ומה שאמרו אצל דינה הכוונה אע"פ שהיתה פנויה היינו משום שנבעלה לעכו"ם, וכע"ז ביאר בחי' הגרז"ס צ"ל (מו:). גם המהרי"ט (ח"ב אה"ע סי' י"ז) כתב שהבא על הפנויה נהי דזונה לא מקריא לפוסלה לכהן, זנות מיהא אקרי, והוכיח מסוגיין [ועוד דוכתי] שאמרו אפלו עון דפנויה אע"פ שבפסו' נאמר לשון זנות. והרש"ש (מו:). כתב דאע"פ שבעלמא לא קיי"ל כר"א דפנוי הבא עה"פ עשאה זונה, מ"מ אם כבר נבעלה בעילת איסור שוב נקראת זונה וכמבואר בתויו"ט (יבמות פ"ו משנה ה'), או

או לא, (לעיל פט"ו סעי' ל"א). דבגמ' (כו.) מבואר דאע"פ שנא' דבר אל בני ישראל והו"א שאין גרים בכלל מ"מ נאמר ואמרת אליהם לרבות אשת הגר, והראב"ד בפי' המשנה (עדויות פ"ה משנה ר') הביא את דברי הירושלמי (סוף"ב דסוטה) על מתני' דעדויות [שם לגבי גיורת] דאמרינן במה אנן קיימין, אם בגר שנשא בת ישראל כבר כתיב בני ישראל ולא גרים.

והצפנ"פ [בחי' הנדפסים על מס' עדויות (פ"ה מ"ו)] ביאר דעת הירושלמי שהביא הראב"ד מדוע אשת הגר אינה שותה, וציין לסוגי' דיבמות (מח:) דאיתא שם, תניא ר"ח בנו של רבן גמליאל אומר מפני מה גרים בזמה"ז מעוניין ויסורין באין עליהן, מפני שלא קיימו שבע מצות בני נח. רבי יוסי אומר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, אלא מפני מה מעוניין לפי שאין בקיאים בדקדוקי מצות כישראל, ועיי"ש עוד ב' שיטות נוספות. עכ"פ מצינו פלוגתא האם אחר גירותו נענש על ביטול ז' מצוות בגיותו, או שמהניא ע"ז סברת גר שנתגייר כקטן שנולד, ולדעת רחב"ג נענש על עבירות שעשה בגיותו. ולפי"ז אם עבר על איסור"ב בגיותו עדיין נחשב לענין זה כחוטא ולא מהניא בזה גר שנתגייר כקטן שנולד, וייחשב כאינו מנוקה מעון, וס"ל להצפנ"פ שיי"ל שמטעם זה ס"ל לירושלמי שאין אשת הגר שותה מאחר ואין הבעל מנוקה מעון.

אמנם מלבד שתלוי הדבר בפלוגתא בגמ' יבמות שם, הנה בלא"ה פסק הרמב"ם (פ"ב ה"ו) כתלמוד דידן (כו.) דאשת הגר שותה, הרי להדיא שאי"ז מעכב, [נדלא מצינו שהוא רק אם מנוקה הוא מעון מזמן גיותו, אף שעכו"ם בחזקת פרוצים]. גם יש להעיר למש"כ התוס' ישנים (יבמות מח: ד"ה גר) והתוס' (סנהדרין עא: ד"ה ב"ג) שדוקא בדיני שמים אמרינן גר שנתגייר, אך בדיני אדם ב"נ שבירך את השם נענש כשלא אישתני דינא, ובעריות חייב מיתה בדיני אדם ולא יועיל לזה גר שנתגייר, ואולי רק העונש אינו מתבטל כיון שכבר נתחייב וכמו חייבי מיתות ביי"ד שעשו תשובה, אך העון גופיה נמחק ויכול להיחשב מנוקה מעון, ויל"ע.

נא. בגמ' (מו:) למדו דבר זה מדכתיב (הושע פ"ד פ"ד) לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה וגו', שהכוונה שמחמת עון זנות של בניו ובנותיו אין המים בודקין את אשתו. והגר"י ענגיל (לקח טוב כלל י"ז אות

הראשונים^ג שדוקא כשידע ולא מיחה בהם, והרמב"ם השמיט הלכה זו^ה.

מתנוונה, בעון בניו ובנותיו

כב. יש שכתבו^ג שבעון בניו ובנותיו אע"פ שאינה נבדקת ממש מ"מ הרי היא מתנוונה, ויש שחלקו ע"ז^ג.

ביטול הבדיקה כשהדור פרוץ

כג. משרבו הנואפין בטלו מים המרים^{נח}.

אחר מס' איוב (ה, כד) ולא הביא הפסוק דהושע המובא בגמ' שנא' על כן לא אפקוד וגו', הרי שהרמב"ם אכן השמיט הלכתא זו, וכמוש"כ המל"מ. [והגרי"ז (מז:)] תי' עפ"י מה שהוכיח מס' הישר שאי"ז מדינא דאינו מנוקה מעון אלא תקנת ריב"ז לבטל השקאת המים ואכמ"ל, והרחבנו בזה בחידושים (סי' ל"ה) ואכמ"ל].

נו. בתוס' שאנץ (ו:)] עיי"ש עפ"י ההגהו' שכתבין הבעל עצמו מנוקה מעון אין המים בודקין כלל, משא"כ בעון בניו ובנותיו עכ"פ היתה מתנוונה.

נו. מדברי התורא"ש (מז:)] שהביא המל"מ (פ"ב ה"ח) והובא לעיל (הערה נ"ה) מבואר בהדיא שלא כדבריו, שהכריח שיעון בניו מעכב רק כשלא מיחה בהם שאל"כ הכיצד סמכין על בדיקת המים דילמא לא נבדקה מחמת עון בניו ובנותיו, ואילו לדברי התוס' שאנץ הרי היתה מתנוונה וא"א לתלות בעון בניו.

נח. בגמ' (מז:)] משרבו הנואפין בטלו מים המרים ור' יוחנן בן זכאי הפסיקו, ובתלמוד דילן הובא מדכתיב (הושע ד, יד) לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה. ובירושלמי במכילתין (פ"ט ה"ט) דרשו מדכתיב והיתה האשה לאלה בקרב עמה, בזמן שעמה שלם ולא בזמן שעמה פרוצים.

וז"ל הרמב"ן עה"ת (במדבר ה, כ) והנה אין בכל משפטי התורה דבר תלוי בנס זולתי הענין הזה, שהוא פלא ונס קבוע שיעשה בישראל בהיותם רובם עושים רצונו של מקום, כי חפץ למען צדקו ליסר הנשים שלא תעשינה כזמת יתר העמים, ולנקות ישראל מן הממזרות שיהיו ראויים להשרות שכינה בתוכם. ולפיכך פסק הענין הזה משעה שנתקלקלו בעבירות, כמ"ש משרבו הנואפים פסקו מי סוטה שנא' וכו'. ובדומה לזה בס' החינוך (מצוה שס"ה).

ובמס' ר"ה (לא:)] נמנו תקנות ריב"ז, ותמה הטו"א

במפקרת דס"ל לר"ע (יבמות סא:)] שנעשית זונה ויש הפוסקים כן (ב"ש סי' ר' סק"ח).

נד. כמבואר מתו"ד התוס' (שבועות ה. ד"ה ונעלם). גם הרמב"ן עה"ת (במדבר ה, כ) כתב: 'שאפילו היו בניו ובנותיו נואפים ולא כהה בם לא היו בודקין', וכ"כ הרא"ש המובא במל"מ (פ"ב ה"ח ד"ה וראיתי), ומקור הדברים הוא בתורא"ש (סוטה מז:)] שהכריח זאת מקושיית הגמ' (ו:)] דאם סוטה שיש לה עדים במדנה"י אין המים בודקין אותה א"כ כי בדקו לה מיא אכתי ליחוש דילמא יש לה עדים במדנה"י, ולכאור' כמו"כ יל"ק דילמא עון בניו ובנותיו הוא שמעכב את הבדיקה אלא שאין ידוע לו, ובע"כ שדוקא אם ידוע לו מעכב ואז ודאי לא היה משקה אותה, אך כשאינו ידוע אינו מעכב. גם המאירי בביאור המשנה (מז:)] כתב שהיינו דוקא מחמת שאינו מוחה בהם, אלא שהוסיף לבאר באופן מחודש שמחמת שרואה את בני ביתו פרוצים בזימה והוא אינו מוחה בהם 'אף הוא פרוץ בזימה' וממילא נחשד שבא עליה אחר סתירה.

והחיד"א (חיים שאל ח"ב סי' ג') הסתפק אם עשו בניו תשובה [עיי' לעיל (הערה מ"ד)] מהמל"מ ועוד אחרונים שדנו האם בעבירות ידיה מהניא תשובה], וכמו"כ אם מתו אותן בנים קודם ההשקאה, וברירא ליה שאפילו מתו כבר קודם השקאה מ"מ אינו מנוקה מעון.

נח. המל"מ (פ"ב ה"ח ד"ה וראיתי) העיר זאת. והרמב"ם (פ"ד ה"ט) כתב: וכל שאינו מקפיד על אשתו ובניו ובני ביתו ומזהירן ופוקד דרכיהן תמיד עד שידע שהן שלמין מכל חטא ועון הרי"ז חוטא, שנא' וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא. ובמקו"צ (מהדר' הרש"פ) צויין לסוגיין דעון בניו ובנותיו. אמנם באמת הרמב"ם לא הביא זאת אלא לענין הדרכה בנחת ולהפרישם תדיר, וכפי שמסיים בכמה וכמה מהלכותיו שבהלכה אחרונה מפטיר במה שהדריכתו התורה, ובפרט שהביא מקרא

כהן שאינו מנוקה מעון

בד. יש מי שחידש שאף הכהן צריך להיות מנוקה מעון^ט.

שלא יהא נס הבדיקה, וממילא הופסקה הבדיקה, ועיי"ש עוד.

נט. כ"כ מוהר"ש קלוגר בספרו אמרי שפר עה"ת (פ' כי תשא עה"פ ויקח את העגל), ודבר מחודש זה לא מצינו בדברי שאר מפרשים, ובפרט שתועלת הנס הוא לזכות הבעל ולכן תלוי בנקיותו מעון, וכמו"כ מש"כ הרמב"ן עה"ת שנעשה לתועלת וקדושת עם ישראל ולכן כשרבו המנאפין נתבטל הנס, אך הכהן לכאוי אינו בע"ד בענין זה כלל.

מדוע לא מנו בכלל תקנותיו שהפסיק השקאת מים המרים. וכתב משום ששאר תקנותיו היו בדבר שלא היה קודם לכן, משא"כ בנידו"ד שהרי גם מעיקרא אין משקין כשאין הבעל מנוקה מעון, ולא חידש בזה ריב"ז דבר חדש אלא הוסיף מחמת קלקול הדור שלא יוכל שום איש מישראל להשקות. ובערול"נ שם כתב שדברי הטור"א דחוקין, שאי"ז נחשב שכבר נהג קודם לכן, ולכן פירש שאי"ז 'תקנת' ריב"ז שהרי עשה עפ"י הכתוב בנביא לא אפקוד וגו', ולא חידש ותיקן ריב"ז אלא שהורה שרח"ל הגיעו לכדי מצב זה שבו הנביא מזהיר